

İdari Yargılama Usulünde Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Üçüncü Kişilerin Davaya Katılma Hakkı

Yakup Yaşar MİRZAOĞLU*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Avukat, Emekli Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Barosu.

av.mirzaoglu@gmail.com **ORCID:** 0009-0004-1838-1494

Makale Geliş Tarihi: 14 Ocak 2025 **Makale Kabul Tarihi:** 4 Temmuz 2025

İdari Yargılama Usulünde Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Üçüncü Kişilerin Davaya Katılma Hakkı

ÖZ

Üçüncü kişilerin, görülmekte olan bir idari davaya katılması konusu 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenmemiştir. Bununla birlikte Kanunun 31'inci maddesi ile davaya katılmaya ilişkin 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapılmıştır. Ancak idari yargılama usulüne tabi davalar, hukuki nitelikleri itibariyle, medeni yargılama usulüne tabi davalardan oldukça farklıdır. Bu durum, idari davalara katılan üçüncü kişilerin hak ve yetkilerinin ne olacağı sorununu beraberinde getirmektedir. İdari yargıda davaya katılma hakkına ilişkin Danıştay ve Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, adil yargılanma hakkı çerçevesinde mahkemeye erişim hakkının uygulanmasına ilişkin birtakım sorunlar yaşandığı görülmektedir. Çalışmada üçüncü kişilerin davaya katılmasına ilişkin idari yargılama usulünün özelliklerine uygun bir yasal düzenlemenin olmamasının yol açtığı hukuki sorunlar incelenerek “maddi taraf teorisi” kapsamında çözüm önerileri getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İdari yargılama usulünde davanın ihbarı, idari yargılama usulünde davaya katılma, şekli taraf teorisi, maddi taraf teorisi, mahkemeye erişim hakkı.

The Right of Third Parties to Participate in the Case in the Context of the Right to a Fair Trial in the Administrative Trial Procedure

ABSTRACT

The issue of third parties participating in an ongoing administrative case is not regulated under Law No. 2577 on Administrative Procedure Law. However, Article 31 of the law refers to Law No. 6100 on Civil Procedure regarding participation in a case. Nevertheless, due to the legal nature of cases subject to administrative procedure, they differ from those subject to civil procedure. This leads to problems regarding whether third parties participating in administrative cases will have rights and powers. When the decision of the Council of State and the Constitutional Court on the right to participate in a case in administrative jurisdiction are examined, it is observed that there are various problems regarding the application of the right to access to the court within the scope of the right to a fair trial. The study will examine the legal problems arising from the lack of a legal regulation appropriate to the characteristics of the administrative trial procedure regarding third parties' participation in a case, and it will propose solutions within the scope of the "material party theory".

Keywords: Notification of a case in the administrative trial procedure, participation in a case under administrative trial procedure, formal party theory, material party theory, the right of access to the court.

GİRİŞ

Bir davada “davacı” ve “davalı” olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Dava neticesinde verilecek olan karar, etki ve sonuçlarını esas itibariyle bu iki taraf üzerinde göstermektedir. Ancak bazı durumlarda, dava konusu uyuşmazlığın ve yargılama neticesinde verilecek olan kararın, davanın tarafları dışındaki üçüncü kişileri etkilemesi söz konusu olabilmektedir. İşte bu gibi durumlarda, dava konusu uyuşmazlığa ilişkin verilen karardan etkilenecek olan fakat davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin, görülmekte olan dava üzerindeki hak ve yetkileri gündeme gelmektedir.

Medeni usul hukukunda, davanın tarafı olmamakla birlikte dava neticesinde verilecek olan karardan etkilenecek olan üçüncü kişilerin belli durumlarda davaya katılmalarına ve müdahale etmelerine imkân tanınmaktadır.^[1] Bu hallerde üçüncü kişilerin davanın taraflarından birinin yanında yer almasına “davaya katılma” veya “davaya müdahale” denilmektedir.

Davaya katılma, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda (İYUK) açıkça düzenlenmiş bir kurum değildir. İYUK’un 31’inci maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na (HMK) atıf yapılmış ve üçüncü kişilerin görülmekte olan bir idari davaya katılmasında HMK hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

HMK’da davaya katılma “asli müdahale” ve “fer’i müdahale” olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir. HMK’nın “asli müdahale” başlıklı 65’inci maddesine göre; “Bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir. Asli müdahale davası ile asıl yargılama birlikte yürütülür ve karara bağlanır”. Yani HMK’da düzenlenen asli müdahalede iki ayrı davanın birlikte yürütülmesi söz konusudur.

HMK’nın fer’i müdahaleyi düzenleyen 66’ıncı maddesinde ise tek dava söz konusu olup “üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan

[1] Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 12. Baskı, 2024, s.174.

taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'i müdahil olarak davada yer alabilir" şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Fer'i müdahilin hukuki durumunun düzenlendiği 68'inci maddeye göre ise *"müdahale talebinin kabulü hâlinde müdahil, davayı ancak bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir. Müdahil, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia veya savunma vasıtalarını ileri sürebilir; onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemlerini yapabilir"*.

İdari yargılama usulüne tabi uyuşmazlıkların hukuki nitelikleri medeni yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklardan oldukça farklı olmasına rağmen^[2] davaya katılma ile alakalı İYUK'ta açık bir düzenleme yapmak yerine HMK hükümlerine atıf yapılması, idari davalara müdahil olarak katılan üçüncü kişilerin hangi usulî haklara sahip olacağı sorununu da beraberinde getirmektedir. Zira idari yargılama usulüne tabi bazı davalarda, dava konusu uyuşmazlık ve yargılama neticesinde verilecek olan karar, davanın tarafı olmayan ve idari yargılama usulünün özellikleri gereği olması da mümkün olmayan^[3] üçüncü kişileri davanın taraflarından daha fazla

[2] Zira medeni yargılama hukukunda subjektif hakların çatışmasından doğan özel hukuk uyuşmazlıkları çözümlenirken idari yargılama hukukunda kamu gücünü kullanan idare ile idarenin bu gücünden doğan işlem ve eylemlerinden etkilenen kişiler arasındaki uyuşmazlıklar çözümlenir (Ender Türk, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Işığında İdari Yargılama Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahalesi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2013, s.110). Dolayısıyla; *"adli yargıcın yargılama sonunda vermiş olduğu kararlar, kimi istisnalar dışında, subjektif/özel hukuki durumlar yaratırlar. Dolayısıyla; yalnızca, davanın taraflarını ilgilendirirler. Oysa; İdari Rejim'de idarenin idari yetki kullanarak yapmış olduğu idari işlemler, konu unsurları bakımından subjektif hakka ilişkin olsalar bile, hukuka uygunlukları bakımından tüm idare edilenleri ilgilendirirler."* Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, Ankara, Yetkin Yayınları, 10. Baskı, 2023, s. 1064.

[3] Türk idari yargılama hukukunda kabul edilen esasa göre davalı (hasım) konumunda her zaman kamu gücü kullanma yetkisi ile donatılmış olan idarenin yer aldığı kabul edilmekte, bu kabul de açılan bir idari davada verilecek olan karardan doğrudan ve olumsuz yönde etkilenecek olan üçüncü kişilerin davanın tarafı olmasını imkânsız hale getirmektedir. (Özge Aksoylu, "İdari Yargılama Hukukunda Müdahilin

ilgilendirebilmektedir^[4]. Bazı idari davalarda, dava konusu uyuşmazlık ile üçüncü kişiler arasındaki ilişkinin yoğunluğu, davanın taraflarından daha fazla olabilmektedir. Örneğin Adalet Bakanlığı'nın bir stajyer avukatın isminin stajyer avukat listesine yazılması işlemine karşı Türkiye Barolar Birliği'ne karşı açacağı davada, davacı Adalet Bakanlığı davalı Türkiye Barolar Birliği olmasına rağmen dava neticesinde verilecek olan karar, davanın taraflarından çok davanın tarafı olmayan, idari yargılama usulü kural-larına göre pratikte taraf olması mümkün de olmayan stajyer listesine ismi yazılan kişiyi etkilemektedir. Yine idari bir kurumun kamu görevlisi alımı-na ilişkin yapmış olduğu mülakata karşı, mülakatta elenen adayın açacağı dava neticesinde verilecek olan karar, mülakatta başarılı olup ataması yapı-lan adayı davanın taraflarından daha çok ilgilendirmektedir. Aynı şekilde bir belediyenin yapmış olduğu imar planına karşı mülki idare amirliği ya da üçüncü kişiler tarafından açılan iptal davası neticesinde verilecek olan karar, davanın taraflarından çok arazi sahiplerini etkilemektedir.^[5]

Bağımsız Olarak Kanun Yoluna Başvurma Hakkı”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2020/1, s.73-74).

[4] Hakan Pekcanıtez, “İdari Yargıda Fer’i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir mi? (Karar Tahlili)”, *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2001, s.595.

[5] Bu örneklerin sayısını artırmak mümkündür: İhalenin belli bir kişi üzerinde bırakılmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalara ihale üzerinde kalan kişinin durumu; idari sözleşmenin iptali talebiyle üçüncü kişilerce açılan iptal davalarına sözleşmenin tarafı olan özel kişinin durumu; imar planı, imar planı değişikliği ve bunlara göre verilen yapı ruhsatı işlemlerine karşı menfaatleri ihlal edilenlerce açılan iptal davalarına uyuşmazlık konusu taşınmazın maliki veya söz konusu taşınmaz üzerinde aynı, şahsi veya tahsis gibi bir işlemle idari hak sahibi olan kişinin durumu; kamulaştırmanın iptali davalarına lehine ve adına kamulaştırma yapılan özel kişinin durumu; başkası adına yapılan marka tescilinin iptali talebiyle açılan davada uyuşmazlık konusu marka, adına tescilli bulunan kişinin durumu; taşınmaz üzerinde kanuni ipotek veya mülkiyet gibi bir ayni hak tesisine ilişkin işlemlere karşı açılan davalarda kanuni ipotek sahibi veya malikin durumu; belli bir faaliyetin gerçekleştirilmesine imkan veren ruhsat, izin, lisans, yetkilendirme, görevlendirme, ÇED olumlu veya gerekli değildir kararı, işyeri açma ve çalışma ruhsatı vs. gibi izin niteliğindeki bir kolluk işleminin veya kamu hizmetinin

Yukarıda verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, görülmekte olan bir iptal davasının tarafı olmayan üçüncü kişilerin hukuki durumlarını da ilgilendiren idari işlemlere karşı açılan birçok davada, yargılama neticesinde verilecek olan karar, davaya müdahil olan üçüncü kişinin hakları üzerinde doğrudan etki yaratabilmekte ve bu kararlar davanın taraflarından çok davaya müdahil olan üçüncü kişinin menfaatinin ihlaline yol açabilmektedir^[6]. Bununla birlikte bu tür davalarda, dava konusu idari işlem den hukuki durumları etkilenen kişilerin idari yargılama hukuku kurallarına göre “*davalı*” sıfatına sahip olması, yani lehine tesis edilen idari işleme karşı açılan bir davada “*şekli anlamda taraf*” olması mümkün değildir. Bundan dolayı bu tür davalarda, dava konusu işlem den menfaat sağlayan üçüncü kişilerin haklarını savunabilmek için davaya müdahil olmaktan başka çareleri bulunmamaktadır.

Bu türden idari işlemlere karşı açılan idari davalarda HMK hükümlerinin uygulanması, idari davaya müdahil olan üçüncü kişilerin adil yargılanma hakları bakımından mağduriyetlerin yaşanmasına yol açabilmektedir. Zira davaya katılmaya ilişkin HMK’da yer alan düzenlemeler, davaya katılan üçüncü kişilerin yanında davaya katıldığı tarafın işlem ve açıklama-

özel kişiye gördürülmesine ilişkin işlemlere karşı menfaati ihlal edilen kişilerce açılan davalarda dava konusu işlemin doğrudan muhatabı olan kişinin durumu; kamu görevlisi atama işlemine karşı açılan iptal davalarında ataması yapılan kamu görevlisinin durumu; soruşturma açmamaya veya ceza vermemeye ilişkin işlemlere karşı genellikle şikayetçi tarafından açılan iptal davalarında hakkında karar verilen kişinin durumu bu örnekler arasında sayılabilir. Örnekler için bkz: Aksoylu, *op. cit.*, s. 76-79.

- [6] Bu durum bir Danıştay kararında şu şekilde izah edilmiştir: “(...) *İdari yargıda görülen davalarda dava konusu işlem den yararlanan üçüncü tarafın menfaati davalı idarenin davanın reddiyle korunacak menfaatinden daha üstün nitelikte bir menfaattir. Bakılan davanın işlemin iptaline karar verilerek sonuçlanması idareye sadece yargılama giderlerine mahkûm olma gibi hukuksal ve maddi bir külfet getirirken, dava konusu işlem den yararlanan dava dışı tarafın yargılama giderlerinden çok daha büyük maddi ve hukuki kayıplarına yol açmaktadır.*” Danıştay Altıncı Dairesi, 12 Nisan 2017 Tarih ve E.2017/915, K.2017/2524 Sayılı Karar. (<https://www.corpus.com.tr/#!/Danistay> Erişim Tarihi: 20.06.2025)

larına aykırı usulî işlemler yapmasını açıkça yasaklamakta, davaya katılan üçüncü kişilerin iradelerini, yanında davaya katıldığı tarafın iradesine bağlı kılmaktadır. Medeni yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar bakımından herhangi bir sorun yaratmayan bu “*müdahil olunan taraf iradesine rağmen usulî işlem yapma yasağı*”nın idari yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar bakımından olduğu gibi kabul edilmesi, yukarıda örneği verilen türdeki idari davalara katılan üçüncü kişilerin adil yargılanma hakları bakımından mağduriyetlerinin yaşanmasına yol açmaktadır^[7]. Yaşanan bu mağduriyetler, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak ele alınacaktır.

Lehine tesis edilen bir idari işleme karşı açılan davaya davalı idare yanında katılan (haklarını savunmak için davaya katılmak dışında başka çaresi de olmayan) üçüncü kişilerin, görülmekte olan dava üzerindeki hak ve yetkileri açıklığa kavuşturulmalıdır. Diğer bir ifadeyle, yanında davaya katıldığı davalı idarenin iradesinden bağımsız (ve gerektiğinde davalı idarenin iradesine rağmen) hareket edebilip edemeyeceği, idari yargılama hukukumuzda çözüme kavuşturulması gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İYUK'ta davaya katılmaya ilişkin, idari yargılama usulünün özelliklerini merkeze alan açık bir düzenleme yapılmamış olmasının yol

[7] Doktrinde de haklı olarak “(H)âkimin, tarafların söylemediği şeyleri veya olayları dikkate alamadığı, kendiliğinden delil toplayamadığı ‘taraflarca getirilme’ ilkesinin uygulandığı adli yargı sistemine göre düzenlenen HMK’nın ilgili maddelerinin, re’sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargı sisteminde uygulanması(nın), yargılama aşamasındaki pek çok sorunu da beraberinde getir(diği)” ifade edilmektedir. Mehmet Tosun ve Emre Tan, “İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 2015, s.828-829. Bir diğer görüşe göre de; “HUMK’nın ‘taraflarca hazırlama ilkesi’ne göre düzenlenen fer’i müdahale kurumunun, idari yargılamanın kendine özgü özellikleri dikkate alınmadan HUMK’da düzenlendiği haliyle idari yargı kurumlarınca uygulanması, idari yargıda sağlıklı bir yargılama sürecine neden olmakta, dolayısıyla kamu yararının gerçekleşmesinde sıkıntılar doğmaktadır.” Ahmet Kalafat, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na göre Üçüncü Şahısların Davaya Katılması (Fer’i Müdahale)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 73, Yıl 2007, s.213.

açtığı hukuki sorunlar, yargısal içtihatlarla^[8] giderilmeye çalışılsa da bu çabanın tek başına yeterli olmadığı kanaatindeyiz.

Konu ile alakalı doktrinadaki çalışmalar^[9] ve yargı organları tarafından verilen kararlar incelendiğinde, meselenin çoğunlukla davaya katılan üçüncü kişilerin davanın taraflarından bağımsız olarak kanun yoluna başvurup başvuramayacağı özelinde tartışıldığı görülmektedir. Ancak çözüme kavuşturulması gereken hukuki sorun, davaya katılan üçüncü kişilerin davanın taraflarından bağımsız olarak kanun yollarına başvurup başvuramayacağı ile sınırlı değildir. Adil yargılanma hakkı bağlamında cevaplanması gereken soru, kanun yollarına başvurmak da dahil olmak üzere yürütmenin durdurulması talebinde bulunma, yürütmenin durdurulması talebine ilişkin karara karşı itiraz etme, duruşma, keşif ve bilirkişi incelemesi, hâkimin reddi gibi esas itibarıyla davanın taraflarına tanınan hak ve yetkilere sahip olup olamayacağı, yani davanın tarafı olarak kabul edilebilip edilemeyeceğidir^[10].

Meselenin isabetli bir şekilde çözüme kavuşturulabilmesi için görülmekte

[8] Konu ile alakalı olarak Danıştay’ın vermiş olduğu kararların tek tek incelenmesi çalışmamızın kapsamını aşacaktır. Bununla birlikte çalışmanın ilerleyen kısımlarında konumuz bakımından önem arz eden Danıştay kararları detaylı bir şekilde incelenecektir. Danıştay dairelerinin davaya katılmaya ilişkin vermiş olduğu kararlar ile alakalı ayrıntılı bilgi için bkz: Tacettin Şimşek, “İdari Yargılama Hukukunda Davalı Yanında Müdahilin Tek Başına Kanun Yollarına Başvuruda Bulunma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 134, Yıl 2018, s.200-208.

[9] Bu çalışmalar, makalenin ilerleyen kısımlarında detaylı bir şekilde incelenecektir.

[10] Akyılmaz, Sezginer ve Kaya’ya göre; “(...) müdahil, yanında katıldığı tarafla birlikte hareket etmelidir. Yanında katıldığı tarafın talep etmediği hususlarda bir talepte bulunamaz. Bu çerçevede müdahilin tek başına yürütmeyi durdurma talebinde bulunması veya yürütmeyi durdurma talebi hakkında verilen karara itiraz etmesi, keşif ve bilirkişi incelemesi veya duruşma yapılması talebinde bulunması mümkün görülmemektedir (...) Müdahil, davanın taraflarından bağımsız olarak kanun yollarına da başvuramaz (...) Müdahil yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak hâkimin reddi talebinde de bulunamaz.” Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Savaş, 1. Baskı, 2019, s.1464-1070.

olan bir iptal davasının tarafı olmayan üçüncü kişilerin hukuki durumlarını da ilgilendiren işlemlere karşı açılan iptal davalarında, dava konusu idari işlem ile üçüncü kişi arasındaki ilişkinin yoğunluğundan hareketle “*taraf*” kavramından ne anlaşılması gerektiğinin tespit edilmesi zorunludur. Böyle bir tespit yapılmaksızın, salt HMK’ya yapılan atıf dolayısı ile bu tür idari davalarda da HMK’nın “*davanın tarafları*”na ilişkin kurallarının uygulanmasının, yargılama neticesinde verilen karardan olumsuz etkilenen, ancak “*şekli taraf teorisi*”nin benimsendiği medeni yargılama usulü kurallarına göre davanın tarafı olması mümkün olmayan üçüncü kişilerin adil yargılanma haklarının ihlal edilmesine yol açtığı kanaatindeyiz.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde davaya katılma kurumunun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen “*davanın ihbarı*” kurumu ile alakalı açıklamalar yapılarak konu ile alakalı Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bireysel başvuru kararları incelenecektir. İkinci bölümde ise taraf teorisine ilişkin medeni yargılama usulünde kabul edilen esaslar incelenerek “*maddi taraf teorisi*” ve “*şekli taraf teorisi*”ne ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise davaya katılmanın idari yargılama usulündeki görünüş biçimi incelenerek konu ile alakalı Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararları ışığında “*maddi taraf teorisi*” kapsamında çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır^[11]. Başta mahkemeye erişim hakkı olmak üzere adil yargılanma hakkı bakımından önemli olan husus, kendi hukuki durumunu etkileyecek bir davaya davalı idare yanında katılmaktan başka çaresi olmayan üçüncü kişilerin hak ve yetkileri olduğundan, çalışmada sadece bu konu üzerinde durulacak olup idari yargıda asli müdahale ve davaya davacı yanında katılma konuları incelenmeyecektir.

[11] Çalışmada davaya katılmanın usulü ve şartları incelenmeyecek olup daha çok davaya katılan üçüncü kişilerin hak ve yetkileri üzerinde durulacaktır. İdari yargılama usulünde davaya katılma usulüne ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz: Mehmet Tosun ve Emre Tan, “İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 2015, s.827-877.

I. İDARİ YARGIDA DAVAYA KATILMA HAKKI BAKIMINDAN DAVANIN İHBARI

A. DAVANIN İHBARININ AMACI VE BEKLENEN FAYDA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Davaya katılma, görülmekte olan bir dava neticesinde verilen karardan etkilenecek olan üçüncü kişilerin davanın taraflarından birinin yanında yer alarak kendi hak ve menfaatlerini korumasına imkân tanıyan bir usul kurumudur. Bununla birlikte olağan hayat koşullarında, üçüncü kişilerin hukuki durumlarını etkileyecek bir idari davanın varlığından kendiliğinden haberdar olmaları ender görülen bir durumdur. Bundan dolayı üçüncü kişilerin, kendi hak ve menfaatlerini etkileyecek bir davanın varlığından haberdar etmek amacıyla var olan usul kurumuna “*davanın ihbarı*” denilmektedir^[12]. Üçüncü kişilerin görülmekte olan bir davaya katılmaları için her ne kadar davanın kendilerine ihbar edilmiş olması zorunlu olmasa da söz konusu davadan başka türlü haberdar olmaları pek mümkün olmadığından davaya katılma ile davanın ihbarı, birbirlerini tamamlayıcı nitelikte kurumlardır^[13]. Bu sebeple idari yargılama usulünde davaya katılmanın hukuki niteliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için davanın üçüncü kişilere ihbarının idari davalar bakımından ne anlam ifade ettiğinin incelenmesi yerinde olacaktır^[14].

Davanın ihbarı da davaya katılma gibi İYUK’un 31’inci maddesi ile HMK’ya atıf yapılan konular arasında sayılmıştır. HMK’nın “*ihbar ve*

[12] L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 13. Baskı, 2024, s.425; Pekcanıtez, Atalay ve Özekes, *op. cit.*, s.180.

[13] Ahmet Kalafat, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Davanın İhbarı”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 7, Sayı 14, Güz 2008, s.160.

[14] Şimşek’e göre de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin “Menemen Minibüsçüler Odası-Türkiye (Başvuru No: 44088/04)” kararındaki yaklaşımından hareketle “davanın ihbarı” ve “davaya müdahale” konularında mevzuatın bir bütün olarak ve “adil yargılanma hakkı” gözetilerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Şimşek, *op. cit.*, s.185.

şartları” başlıklı 61’inci maddesine göre; “ *taraflardan biri davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa, tahkikat sonuçlanıncaya kadar davayı üçüncü kişiye ihbar edebilir*”. HMK’deki bu düzenlemeden hareketle davanın ihbarını, “ *davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye ya da üçüncü kişinin kendisine rücu edebileceğini düşünen tarafın davadan bu kişiyi haberdar etmesi*”^[15] şeklinde tanımlamak mümkündür.

HMK’da yer alan bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere medeni yargılama usulünde davanın üçüncü kişilere ihbar edilmesinin amacı, davanın taraflarından birinin, dava sonunda verilecek karar nedeniyle üçüncü kişiye karşı rücu davası açacaksa veya üçüncü kişinin kendisine karşı böyle bir dava açma ihtimali varsa, davayı o üçüncü kişiye duyurarak kendisini rücu davasının etkisinden korumaktır^[16]. Bir başka ifadeyle medeni yargılama usulünde davayı üçüncü kişilere ihbar etmenin temelinde yatan asıl sebep, sonradan açılacak rücu davasında kendi lehine sonuç yaratmaktan ibarettir^[17]. Davanın ihbarında, ihbar eden taraf öncelikle kendi yararını düşünmekte ve üçüncü kişiyi kendi yanında davaya katılmaya davet ederek yahut temsilcisi olarak yargılamada bulunmasını isteyerek kendi çıkarlarını korumaktadır^[18]. Bundan dolayı “ *taraflarca getirilmesi ilkesi*”nin hâkim olduğu medeni yargılama usulünde, taraflardan birinin iradesi olmadan mahkemenin bir davayı re’sen üçüncü kişilere ihbar etmesi mümkün değildir^[19].

[15] Candan, *op.cit.*, s.1111.

[16] Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınevi, 7. Bası, 2024, s.287; Görgün, Börü, Kodakoğlu, *op. cit.*, s.425-426.

[17] Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, Bursa, Ekin, 9. Baskı, 2023, s.396.

[18] *Ibid.*, s.487; Pekcanıtez, *op. cit.*, s.180-181; Kalafat, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Davanın İhbarı”, s.160.

[19] Kalafat, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Davanın İhbarı”, s.160; Pekcanıtez, *op. cit.*, s.595.

İdari yargılama usulüne tabi bazı (görülmekte olan bir iptal davasının tarafı olmayan üçüncü kişilerin hukuki durumlarını da ilgilendiren idari işlemlere karşı açılan) davalarda verilen kararların üçüncü kişiler üzerindeki etkisi, davanın tarafları üzerindeki etkisinden çok daha fazla olabilmektedir. Bu tür idari davalar neticesinde verilecek olan kararın üçüncü kişilerin hak ve menfaatleri üzerinde yaratacağı etki sebebi ile idari davaların üçüncü kişilere ihbar edilmesi, davanın taraflarından ziyade üçüncü kişilerin hak ve menfaatlerini korumaya yöneliktir. Üçüncü kişilerin, kendilerini ilgilendiren bir davanın varlığından kendiliğinden haberdar olmaları genelde mümkün olmadığından idari yargılama usulünde davanın ihbarı, hak ve menfaatlerini doğrudan ilgilendiren bir idari davada kendilerini savunabilmek adına önemlidir. Bu kurum, davaya katılma dışında başka çaresi olmayan üçüncü kişilerin mahkemeye erişim hakkı özelinde adil yargılanma hakkı ile yakından ilgilidir^[20]. İYUK'ta davanın ihbarı ile alakalı her ne kadar HMK'ya atıf yapılmışsa da yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden dolayı davanın ihbarına ilişkin HMK'da yer alan düzenlemelerin üçüncü kişilerin mahkemeye erişim haklarını korumak bakımından yetersiz kaldığı görülmüş ve bu nedenle 1994 yılında İYUK'un 31'inci maddesine ekleme yapılarak “*davanın ihbarının mahkemeler tarafından*

[20] Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, 2022, s.404. Vermiş olduğu bir kararda Danıştay, davanın ihbarı-davaya katılma ve adil yargılanma hakkı arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır: “*İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı idari yargıda görülmekte olan davalar yönünden de uyuşmazlık konusu üzerinde hak iddia eden ya da davanın taraflarından birinin davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin davaya sadece şeklen değil etkili bir şekilde katılımının sağlanması, adil yargılanma hakkının güvencelerinin sağlanabilmesi için önemli bir müessesedir. Bu hakkın kullanılabilmesinin usul hukuku açısından en önemli sonucu ise davada verilecek olan karardan menfaatinin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olması sebebiyle davaya katılmakta hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin davadan haberdar edilmesinin gerekli olmasıdır.*” Danıştay Altıncı Dairesi, 24 Nisan 2018 Tarih ve E.2017/785, K.2018/3807 Sayılı Kararı. (<https://www.corpus.com.tr/#!/Danistay>, Erişim Tarihi: 20.06.2025)

re'sen yapılacağı” bir zorunluluk olarak^[21] düzenlenmiştir.

İdari davalarda ihbarın mahkemeler tarafından re'sen yapılacağına dair İYUK'ta yapılan bu değişiklik, dava konusu uyuşmazlık ile verilecek karardan etkilenecek olan üçüncü kişiler arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından son derece önemlidir. Davanın ihbarı, medeni yargılama usulüne tabi davalarda ihbar talebinde bulunan tarafın çıkarlarını korumaya yönelikken; idari yargılama usulüne tabi davalarda dava neticesinde verilecek olan kararın, davanın taraflarından ziyade ihbar edilen üçüncü kişinin hakları üzerinde etki yaratacak olması nedeniyle^[22] ihbar edilenin mahkemeye eri-

[21] “(...) İdari yargıda, objektif dava olarak nitelenen iptal davalarının hukuk yargılamasındaki davalardan farklılığı açıktır. İptal davasına konu olan idari işlem, davalı idareyi olduğu kadar, çoğu kez davada taraf olmayan ve idari işlemten yararlanan üçüncü kişileri ilgilendirir. İptal davası sonucunda verilecek karar, esasen davada taraf olmayan üçüncü kişi ile ilgilidir. İnşaat veya işyeri ruhsatının iptali için açılan davada inşaat/işyeri sahibi, imar planının iptali için açılan davada imar planı uyarınca arsası değerlendirilmiş olan arsa sahibi, ihalenin iptali için açılan davada ihale üzerinde kalan kişi vb dava sonucundan davalı idareye göre çok daha ilgilidir. Bu örneklerde görüldüğü üzere, **idari davaların birçoğunda, davanın ihbarı, HMK düzenlemesinin öngörmüş bulunduğu rücu şartının çok daha ötesinde bir ilişkiyi ifade eder. Bu sebeple de davanın taraflarından bağımsız olarak yargı yerinin, davanın sonucundan etkilenecek olan kişiye davayı ihbar etmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.**” Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.1472.

[22] Adil yargılanma hakkı ekseninde idari yargıda re'sen araştırma ilkesinin incelendiği bir çalışmada idari yargıda davanın re'sen ihbarı ile alakalı şu açıklamalar yapılmıştır: “Davanın re'sen ihbarı, idari yargılamanın (hassaten iptal davalarının) objektifliğine ve yine kamu düzenine vurgu yapan bir uygulamadır. Dolayısıyla görülen dava nedeniyle ve davanın sonucuna göre hukuku doğrudan etkilenecek kişiye davanın ihbar edilmesi gerekir (...) Tarafların görülen bir dava nedeniyle başka kimselerin hak ve menfaatlerinin etkilendiğini bilmek gibi bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Bilseler dahi davanın ihbarında kendileri adına bir yarar görmeyip bu yönde bir talepte bulunmayabilirler. Ancak idari yargı mercilerinin böyle bir sorumluluğu vardır ve bunun gereğini yapmak durumundadırlar. Yani dava üçüncü kişi (veya kişilere) ihbar edilmelidir. Bu re'sen yapılacak bir iş olduğu kadar yapılması gereken bir iştir ve bu yönüyle bir zorunluluktur.” Osman Sariaslan, “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re'sen Araştırma İlkesi, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 6, Sayı 12, Aralık 2018, s.655.

şim hakkını kullanabilmesine yöneliktir.

Doktrinde bazı yazarlar tarafından idari yargılama usulünde davanın üçüncü kişilere ihbar edilmesine gerek olmadığı ifade edilmişse^[23] de idari yargıda verilen kararların üçüncü kişilerin haklarını adli yargı kararlarından daha çok etkilediği gerekçesiyle davanın ihbarının adli yargıdan çok idari yargı için gerekli olduğunu kabul eden yazarlar da bulunmaktadır.^[24]

[23] Konu ile alakalı CANDAN'ın açıklamaları şu şekildedir: “*Adli Yargı 'da davaya katılma müessesesi, adli yargıcın, 'hakimin tarafların iddia ve savunmalarıyla bağlılığı ilkesi' gereği, davada re'sen kullanabileceği yetkilerin sınırlı ve yetersiz olmasının ve bu yüzden, davaya taraf olmayan üçüncü kişilerin haklarının davada yeterince korunamayacağı endişesinin hakim bulunmasının sonucudur. Gerçekten, adli yargıç, davanın çözümünde, tarafların getirdikleri delillerle ve ileri sürdükleri iddia ve savunmalarla bağlıdır; tarafların getirmedikleri bir delili, iddia etmedikleri bir hususu re'sen nazara alarak karar veremez. Oysa; idari yargıç, re'sen araştırma yetkisine sahiptir. İdari yargıç, bu yetkisini kullanarak, davada hukuka uygunluğu tartışılan idari işlemin gerçekten hukuka uygun olup olmadığını, tarafların iddia ve delilleriyle bağlı kalmaksızın, bizzat araştırabilir, ilgili kişi ve kuruluşlardan gerekli bilgi ve belgeleri getirterek inceleyebilir; keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verebilir. Dolayısıyla; bir idari davada, üçüncü kişilerin hukukunun yeterince korunmaması gibi bir endişe söz konusu olamaz. Bu yüzden; biz, İdari Yargı 'da davaya katılma müessesesine ve davaya katılma sonucu doğuran davanın ihbarı müessesesine gerek olmadığı; hatta, bu müesseselerin, idarenin davacı; idare edilenlerin davalı olması, özel hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesi gibi, İdari Yargı 'nın ayrı bir düzen oluşturması gereğine ters düşen sonuçlarının olacağı görüşündeyiz.*” Turgut Candan, *op. cit.*, s.1110-1111). Aynı yönde bkz: M. İlhan Dinç ve Turgut Candan, “İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 22, Sayı 84-85, Yıl 1992, s.6.

KAPLAN da re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargıda davanın üçüncü kişilere ihbar edilmesinin ve üçüncü kişilerin davaya katılmasının pek ehemmiyetinin olmadığını, zira davaya katılanlar tarafından yapılabilecek olan işlemlerin mahkemeler tarafından zaten re'sen yapılacağını, burada asıl amacın üçüncü kişilerin hukuki dinlenilme hakkını kullanabilmelerini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Kaplan, *op. cit.*, s.488.

[24] Güney Dinç, “İdari Yargı'da Davaların İhbarı Konusunda Öneriler”, *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl 57, Sayı 3, 1992, s.17. YASİN de davanın ihbarı ve davaya katılma kurumlarının re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargıda gereksiz olduğu görüşünü şu gerekçelerle eleştirmektedir: “(...) Her şeyden önce idari yargıda hakime re'sen araştırma yetkisi tanınmış olması, aynı dava

Bir başka yazar ise medeni yargılama usulünde davanın ihbarının ancak tarafların talebi üzerine yapılabilirken idari yargılama usulünde mahkemeler tarafından re'sen yapılabildiğini, idari yargılama usulüne tabi davalarda verilen kararların üçüncü kişileri medeni yargılama usulüne tabi davalara nazaran daha fazla etkilediği için İYUK'ta böyle bir değişiklik yapıldığını ve bu değişikliğin doğal sonucu olarak idari yargılama usulünde davaya katılanın, medeni yargılama usulüne nazaran daha geniş yetkilere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir^[25].

Gerçekten de davanın ihbarının mahkemeler tarafından re'sen yapılmasına ilişkin İYUK'ta yapılan bu değişiklik, davanın ihbarı ile alakalı HMK'da yer alan hükümlerin idari yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin mahkemeye erişim haklarının korunması

ile menfaat bağı olan kişinin de davada uyuşmazlığın çözümüne katkı sunmasına engel olamaz. Hakim re'sen araştırma yetkisine sahip olsa dahi, neticede bu yetkisini ancak yargıç gözüyle görebildiği çerçeve içinde kullanabilecektir. Kaldı ki üçüncü kişilerin elindeki bilgi ve belgelerden haberdar olması da, taraflarca ileri sürülmedikçe, her zaman mümkün değildir. Bu görüşün aksine, görülmekte olan dava ile ilgisi bulunan kişilerin davaya katılması idari yargının temel işlevi olan 'hukuki gerçekliğin ortaya çıkarılması' ve 'hukuk devletinin sağlanması' amacına da hizmet edeceği açıktır. Diğer yandan, idari yargıda davacı kimi zaman bir başka idare de olabilmektedir. Ayrıca, idari yargılama usulünün ilke ve amaçlarına uygun bir müdahale müessesinin, 'idari yargının ayrı bir düzen oluşturması gereğine' neden ters düştüğü de açıklanmaya muhtaç bir iddiadır. Bu nedenle, müdahale müessesinin gereksiz olduğu yönündeki bu görüşün aksine, müdahalenin yararlı ve 'hatta bazı durumlarda gerekli' olduğu kanaatindeyiz." Melikşah Yasin, "İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 69, Sayı 1-2, Yıl 2011, s.443.

ŞİMŞEK'e göre ise; "Re'sen araştırma' ilkesinin, bir idari davada, üçüncü kişilerin hukukunun yeterince korunamaması gibi bir endişeyi bertarafedeceği varsayımı, uyuşmazlık konusu idari işlem veya idari eylemle arasında kuvvetli bağ bulunan müdahiller açısından yeterli bir hukuki teminat olarak kabul edilebilecek midir? Böyle bir varsayımın, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi kapsamında yeterli bir hukuki güvence olması mümkün değildir." Şimşek, *op. cit.*, s.178.

[25] Pekcantez, *op. cit.*, s.595-596.

bakımından yeterli olmamasından kaynaklanmıştır^[26]. Davanın üçüncü kişilere ihbarının amacı, ihbar edilen üçüncü kişinin davaya katılmasını sağlamak olduğuna göre idari davalarda ihbarın mahkemeler tarafından re'sen yapılmasındaki amaca uygun olarak ihbar neticesinde davaya katılan üçüncü kişilerin hak ve yetkilerinin de davaya yanında katıldığı tarafın hak ve yetkileri kadar geniş olması gerekmektedir.

B. DAVANIN İHBARI VE DAVAYA KATILMANIN MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI İLE İLİŞKİSİ

Yukarıda ifade edildiği üzere idari davaların üçüncü kişilere ihbar edilmesinin arkasında yatan temel sebep, üçüncü kişilerin kendi hukuki durumlarını ilgilendiren bir davanın varlığından haberdar edilerek mahkemeye erişim haklarını kullanabilmelerini sağlamaktır. Çalışmanın bu kısmında Anayasa Mahkemesi'nin konu ile alakalı vermiş olduğu kararlar incelenerek idari davaların üçüncü kişilere ihbar edilmesi ile mahkemeye erişim hakkı arasındaki ilişkiye değinilecektir.

Anayasa Mahkemesi idari davaların üçüncü kişilere ihbarına ilişkin genel prensipleri Yusuf Bilin başvurusuna ilişkin kararında belirlemiştir^[27].

[26] Kanun tasarısında bu değişikliğin gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır: “(...) Bilindiği üzere idarî yargıda genellikle kişiler davacı, idare ise davalı durumundadır (...) Menfaatlerin çatışması nedeniyle çoğu kez taraflar üçüncü kişiye davayı ihbar etmediklerinden üçüncü kişiler hak kaybına uğramaktadırlar. Yapılan değişiklik ile davanın ihbarı mahkemeye bırakıldığından hak kayıpları önlenmiş olacaktır.” <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c062/tbmm19062115ss0409.pdf> (Erişim Tarihi: 09.05.2025).

[27] Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 26 Aralık 2017 Tarih ve 2024/14498 başvuru numaralı Yusuf Bilin Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/14498>). Başvuru konusu olay özetle şu şekildedir: Şırnak İl Özel İdaresi tarafından 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 51/g maddesi uyarınca pazarlık usulü ile bir ihale gerçekleştirilmiş, ihale başvuru üzerinde bırakılmış ve taşınmaz kira sözleşmesi imzalanmıştır. Başka bir şirket, pazarlık usulü ile gerçekleştirilen ve başvuru üzerine bırakılan ihalenin iptali istemiyle Şırnak İl Özel İdaresi'ne başvurmuş, ancak cevap verilmemek suretiyle başvuru zımnen reddedilmiştir. Bunun üzerine ilgili şirket zımnen ret işlemine karşı Mardin İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır. Yargılama neticesinde mahkeme zımnen ret işleminin iptaline karar vermiştir. Davalı Şırnak İl Özel İdaresi karara karşı temyiz başvurusunda bulunmuş,

Kararda Anayasa Mahkemesi öncelikli olarak davanın üçüncü kişilere ihbarı ile mahkemeye erişim hakkı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve şu değerlendirmeleri yapmıştır^[28]:

“(...) Bireylere menfaatlerini etkileyen işlemlere karşı dava açabilmelerinin yanı sıra üçüncü şahıslarca açılmış ve doğrudan taraf olmadıkları ancak sonucu itibarıyla menfaatlerini etkileyen bir davada iddia ve savunmalarını dile getirebilmeleri amacıyla davaya katılma olanağının sağlanması da mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlendirilmesi gereken güvencelerden biridir. Bu itibarla bir davanın sonucundan menfaati etkilenecek olan kişilerin bu yargılama hakkında bilgi sahibi olabilmelerine, uyuşmazlığın çözümü için gerekli ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda açıklamada bulunabilmelerine, iddialarını ispata yönelik delil sunabilmelerine imkân sağlanması gerekir. Bu husus aynı zamanda yargı mercilerinin tüm verileri dikkate alıp değerlendirme yaptıktan sonra gerekçeli karar vermesini sağlayacağından silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi ile de ilgilidir (...)

Bireyin, sonucu itibarıyla menfaatini etkileyen bir davadan haberdar edilmeyerek davaya katılımının sağlanmaması ve mahkeme önünde argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılması mahkemeye erişim hakkına müdahale teşkil eder.”

Davanın ihbarı ile mahkemeye erişim hakkı arasında sıkı bir ilişki olduğu yönünde değerlendirme yapan Anayasa Mahkemesi, somut başvuruda davanın ihbar edilmemesinin başvurucunun mahkemeye erişim hakkının

başvurucuya da mahkeme kararı gereğince ihalenin iptal edildiğini, bu nedenle taşınmazı boşaltması gerektiğini bildirmiştir. Bunun üzerine başvuru temyiz incelemesi için Danıştay’da bulunan dava dosyasına dilekçe ile başvurarak söz konusu dava ve karardan Şırnak İl Özel İdaresi’nin yazısı ile haberdar olduğunu, davaya müdahil olmak istediğini belirtmiştir. Danıştay 13. Dairesi başvuru davanın katılma talebini kabul etmiş ve temyiz istemini yerinde görmeyerek mahkeme kararını onamıştır. Bunun üzerine başvuru, üçüncü kişi tarafından açılan davanın kendine ihbar edilmemesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

[28] Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 26 Aralık 2017 Tarih ve 2024/14498 başvuru numaralı *Yusuf Bilin* Kararı.

ihlal edilmesi yol açmadığına karar vermiştir. Yüksek mahkemenin gerekçesi özetle şu şekildedir^[29]:

“(...) 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesinde davanın ihbarının mahkeme tarafından resen yapılacağı belirtilmiştir. **Anılan düzenlemenin davanın üçüncü kişiye ihbar edilip edilmemesi noktasında yargı merciine tanınan takdir yetkisini de bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır.** Somut olayda ilk derece mahkemesinin takdir yetkisini davanın başvurusuna ihbar edilmemesi yönünde kullanması sonucu başvurusunun ilk derece mahkemesindeki yargılama sürecine katılmadığı görülmektedir (...)

Davanın ihbarı, bireyin tarafı olmadığı ancak sonucu itibarıyla menfaatlerini etkileyen bir davadan müdahale ve diğer yollarla haklarını kullanabilmesine imkan tanımak amacıyla haberdar edilmesini temin eden bir usul hukuku müessesesidir. Ancak yargılamaların makul süre içinde, düzenli bir şekilde ve gereksiz gider yapılmadan yürütülmesini temin etmek ve bu suretle usul ekonomisi ilkesini gerçekleştirmek düşüncesiyle davanın ihbarı belli koşullara ve usul kurallarına bağlanmıştır. Yargılama usullerinin belirlenmesinde usul ekonomisinin gözetilmesi ve bu suretle iyi adalet yönetiminin sağlanması Anayasa’nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biridir. Dolayısıyla usul ekonomisi ve iyi adalet yönetimi ilkeleri gözetilerek davanın ihbarının belli koşullara ve usul kurallarına bağlanması mümkündür (...)

Bununla birlikte **bireylerin üçüncü şahıslarca açılan ancak sonucu itibarıyla menfaatlerini etkileyen bir davada iddia ve savunmalarını dile getirebilmelerinin de mahkemeye erişim hakkının bir gereği olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.** Böyle bir durumda kamu otoritelerinin usul ekonomisindeki kamu yararı ile bireylerin mahkemeye erişim hakkından yararlanmalarındaki bireysel yarar arasında makul bir denge gözetmeleri beklenir. Bireyin mahkemeye erişimindeki bireysel yararının açık bir biçimde baskın olduğu hallerde usul ekonomisi gerekçesiyle mahkemeye erişimin kısıt-

[29] Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 26 Aralık 2017 Tarih ve 2024/14498 başvuru numaralı Yusuf Bilin Kararı.

lanmasının meşru bir amaç taşıdığı hususu tartışmalı hale gelebilir (...)

İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı idari yargıda görülmekte olan davalar yönünden de uyuşmazlık konusu üzerinde hak iddia eden ya da davanın taraflarından birinin davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin davaya sadece şeklen değil etkili bir şekilde katılımının sağlanması, adil yargılanma hakkının güvencelerinin sağlanabilmesi için önemli bir müessesedir. Bu hakkın kullanılabilmesinin usul hukuku açısından en önemli sonucu ise davada verilecek karardan menfaatinin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olması sebebiyle davaya katılmakta hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin davadan haberdar edilmesinin gerekli olmasıdır.

Bu noktada 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde yer verilen ve davanın ihbarının mahkeme tarafından resen yapılmasını öngören düzenlemeye, idari yargı merciinin bakmakta olduğu bir idari davayı ilgili tüm kişilere resen bildirmesinin zorunlu olduğu şeklinde bir anlam yüklenemeyeceğini belirtmek gerekir. Dolayısıyla davanın sonucundan etkilenme ihtimali bulunan üçüncü kişilere kendi hakları ile bağlantılı olarak mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürebilmeleri amacıyla getirilen ihbar müessesesine ilişkin usul hükümlerinin işletilmesindeki takdir yetkisi derece mahkemelerine aittir. Bu bağlamda her bir somut olayın özel koşullarında üçüncü kişinin davanın sonucundan etkilenip etkilenmeyeceğini ve davaya katılmasında hukuki yararı bulunup bulunmadığını değerlendirmek esasen derece mahkemelerinin görevidir. **Derece mahkemesinin ihbar müessesesinin işletilip işletilmesindeki takdirini denetlemek; bu takdir yetkisinin kullanılmasında başvurucunun hak ve yükümlülüklerini doğrudan etkilediği, dolayısıyla davaya katılmakta hukuki yararı bulunduğu çok açık olan bir ihtilaf konusundaki argümanlarını ortaya koyma imkanından yoksun bırakılarak yargılamanın hakkaniyetine halel getirecek nitelikte bir yaklaşım sergilendiğine dair bir bulguya rastlanmadığı sürece Anayasa Mahkemesinin görevi olmayacaktır.**

Bireysel başvuruya dayanak davanın konusu ve uyuşmazlığın niteliği dik-

kate alındığında başvurucunun belirtilen davanın sonucundan doğrudan etkileneceği, bu itibarla davaya katılmasında hukuki yararının bulunduğu ilk bakışta ve çok açık bir şekilde görülmektedir. Ancak başvuru, davanın kendisine ihbar edilmemesi nedeniyle ilk derece mahkemesindeki yargılama sürecine katılamamış; uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündüğü hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatı bulamamıştır.

Bununla birlikte temyiz aşamasında başvuru, müdahale talebinde bulunmuş ve Danıştay davanın bulunduğu noktadan itibaren müdahale istemini kabul etmiş; bu suretle davaya katılmıştır. Öte yandan başvurucunun müdahale dilekçesinde dile getirdiği, uyuşmazlık konusu edilen ihalenin iptalini gerektirecek herhangi bir hukuka aykırılık unsuru bulunmadığıyla ilgili tüm hususların davalı konumundaki idare tarafından hem ilk derece mahkemesindeki yargılama sırasında savunma dilekçesinde hem de Danıştaya sunulan temyiz dilekçesinde ileri sürülmüş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gerek ilk derece mahkemesinin delilleri değerlendirme sürecinde gerekse Danıştayın söz konusu kararın temyiz denetimini gerçekleştirdiği süreçte belirtilen hususlara vakıf olduğu ve bu suretle bir sonuca ulaştığı anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle başvurucunun müdahale dilekçesinde, menfaatlerinin örtüştüğü davalı idare tarafından yargılama sürecinde ileri sürülmemiş ve ilk derece mahkemesi kararındaki değerlendirmelere ilave bir değerlendirme/inceleme yapılmasını gerektirecek herhangi bir hususa yer vermediği tespit edilmiştir.

Bu durumda ilk derece mahkemesinin 2577 sayılı Kanun'un 31. Madesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemiş olmasının somut olayın özel koşullarında başvurucuya aşırı ve katlanılamaz bir külfet yüklediği, bu sebeple başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülü olduğu anlaşılmıştır.”

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, davanın ihbar edilmemesinin, yargılama neticesinde verilecek karardan etkilenecek olan üçüncü kişile-

rin mahkemeye erişim haklarına yönelik bir müdahale olduğunu kabul etmektedir. Yüksek mahkeme, bu konuda takdir yetkisinin derece mahkemelerinde olduğunu ve davanın ihbar edilmediği her durumun, tek başına, üçüncü kişilerin mahkemeye erişim haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmeyeceğini kabul etmekte ve her başvuru konusu uyuşmazlığın somut özellikleri kapsamında bir değerlendirme yapmaktadır.

Anayasa Mahkemesi yukarıda aktarılan kararda her ne kadar başvuru-
nun mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediğine karar vermişse de bu karardan kısa bir süre sonra karar verdiği Sema Calgav ve Oya Yamak başvurusunda^[30], bir taşınmaza ilişkin imar planının iptali istemiyle üçüncü kişi tarafından idareye karşı açılan davanın, taşınmaz malikine ihbar edilmeyerek yargılamaya katılımının sağlanmaması nedeniyle başvuru-
cuların mahkemeye erişim haklarının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu kararında Anayasa Mahkemesi, davanın ihbarı ve mahkemeye erişim hakkı arasındaki ilişki ile alakalı Yusuf Bilin başvurusundaki değerlendirmelerini tekrar ettikten somut başvuru özelinde şu değerlendirmeleri yapmıştır:

*“Bireysel başvuruya dayanak davanın konusu ve uyuşmazlığın niteliği dikkate alındığında başvuru-
cuların belirtilen davanın sonucundan doğrudan etkilenecekleri, bu itibarla davaya katılmalarında hukuki yararlarının bulunduğu ilk bakışta ve çok açık bir şekilde görülmektedir.*

*Söz konusu davada başvuru-
cuların davalı idareler ve davalı idareler yanında davaya müdahil olan kiracı Şirketle (müdahil) kesişen ve örtüşen birtakım menfaatlerinin bulunduğu açıktır. Bu bağlamda dava konusu edilen imar planlarının iptalini gerektirecek herhangi bir hukuka aykırılık unsuru bulunmadığıyla ilgili olarak başvuru-
cular tarafından da ileri sürülebilecek bazı hususların yargılama sürecinde davalı idareler ve müdahil tarafından zaten dile getirildiği görülmektedir. Bununla birlikte*

[30] Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü, 24 Mayıs 2018 Tarih ve 2015/5552 Başvuru Numaralı Sema Calgav ve Oya Yamak Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/13950>).

başvurucuların özellikle ihtilaf konusu taşınmaza malik sıfatını haiz olmaları sebebiyle dava konusu uyuşmazlığa ilişkin olarak sadece kendileri tarafından ileri sürülebilecek ilave birtakım iddialarda bulunabilecekleri de öngörülebilir bir durumdur. Nitekim başvurucuların bireysel başvuru formunda özellikle mülkiyet hakkı bağlamında ileri sürdükleri ve derece mahkemelerince dikkate alınması gerektiğini belirttikleri iddialarının yargılama sürecinde davalı idareler ve müdabil tarafından ileri sürülmediği anlaşılmaktadır. Bu itibarla derece mahkemelerinin yargılama sürecinde bahse konu iddiaları değerlendirmek suretiyle bir sonuca ulaştığından söz edilemez. Dolayısıyla başvurucuların şayet davaya katılımları sağlanmış olsaydı derece mahkemesi kararındaki değerlendirmelere ilave birtakım değerlendirmeler/incelemeler yapılmasını gerektirecek farklı iddialara yer verdikleri hususu gözden uzak tutulmamalıdır.

Buna göre somut olayda başvurucuların davanın kendilerine ihbar edilmemesi nedeniyle taşınmazlarıyla ilgili yargılama sürecine katılamadıkları, uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız kaldıkları, uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatını bulamadıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan başvurucuların haklarını doğrudan etkileyen söz konusu davadan haberdar edilmelerindeki bireysel yararın usul ekonomisinin gözetilmesindeki kamusal yarara nazaran baskın bir nitelik taşıdığı ve davanın ihbar edilmemesinin kamu yararı ile bireysel yarar arasında gözetilmesi gereken dengeyi başvurucular aleyhine ciddi bir şekilde zedelediği değerlendirilmiştir.

Bu durumda derece mahkemelerinin 2577 sayılı Kanun'un 31. Maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemesi nedeniyle mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılmalarının başvuruculara aşırı ve orantısız bir külfet yüklediği, bu sebeple başvurucuların mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda aktarılan kararlardan^[31] anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi; davanın ihbarı, davaya katılma ve üçüncü kişilerin mahkemeye erişim hakları arasında sıkı bir ilişki olduğunu kabul etmektedir. Yüksek mahkeme davanın ilgili üçüncü kişilere ihbar edilmemesini mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale olarak görmekte ancak bunun tek başına mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmediğini kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre üçüncü kişilerin mahkemeye erişim haklarına yönelik bu müdahalenin ihlale yol açması için, davanın ihbar edilmemesinin yargılamanın hakkaniyetine hanel getirmesi gerekmektedir.

C. DAVANIN İHBARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİMİZ

Davanın ihbarı ile alakalı açıklamalar ve incelenen Anayasa Mahkemesi kararları, üçüncü kişilerin kendi lehlerine yönelik tesis edilen bir idari işleme karşı açılan iptal davalarındaki konumunun medeni yargılama usulüne tabi davalardaki üçüncü kişilerin konumundan farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Dava konusu idari işlem ile davanın ihbar edildiği üçüncü kişi arasındaki ilişkinin, davanın taraflarından çok daha yoğun olabileceğini göstermektedir. Bundan dolayı da üçüncü kişi lehine tesis edilen bir idari işleme karşı açılan iptal davasının ilgisine ihbar edilmemesi ve davaya katılımının sağlanmamasının mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale olduğunu ortaya koymaktadır.

Medeni yargılama usulüne tabi davaların üçüncü kişilere ihbar edilmemesi, üçüncü kişilerin mahkemeye erişim hakkı bakımından bir sorun yaratmamaktadır. İdari yargılama usulüne tabi davaların ihbar edilmeme-

[31] Millî Savunma Bakanlığı tarafından millî savunma uzmanlığına kurum içinden geçiş için yapılan sözlü sınavın iptali talebiyle açılan davanın sınavda başarılı sayılarak ataması yapılan kişilere ihbar edilmemesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin yakın tarihli benzer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz: Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 29 Kasım 2023 Tarih ve 2020/17478 Başvuru Numaralı *Ayşe Durucan Saygı ve Diğerleri Kararı*, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/17478>).

sinin ise mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlendirilmesi, kendi hak ve menfaatlerini ilgilendiren bir idari davaya katılan üçüncü kişilerin hak ve yetkilerinin medeni yargılama usulüne tabi davalara katılan üçüncü kişilerin hak ve yetkilerinden çok daha fazla olması gerektiğini^[32] ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kanaatimizce, görülmekte olan bir idari davada hakları doğrudan ve açıkça etkilenecek üçüncü kişilerin varlığı halinde, İYUK'ta yer alan düzenlemenin de ötesine geçilerek, davanın ihbarı, mahkemenin takdirine bırakılmayıp zorunlu hale getirilmelidir. Zira bilindiği üzere idari yargılama usulünde re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Mahkeme bu araştırmayı eksiksiz yaparak, verilecek kararın, davanın mevcut tarafları dışında hakları doğrudan ve açıkça etkileyeceği kişileri de tespit etmekle yükümlü olmalıdır. Meseleyi hâkimin takdir yetkisi açısından ele aldığımızda bu yetkinin, hakkı doğrudan ve açıkça etkilenen kişiye davanın ihbarı konusunda kısıtlanması gerektiği kanaatindeyiz. Nasıl ki kamu düzenine ait konularda mahkemelerin takdir yetkisi yoktur, verilecek olan karardan üçüncü kişilerin davanın taraflarından daha fazla etkileneceğinin aleni olduğu hallerde de davanın bu üçüncü kişilere ihbar edilmesi de bir zorunluluk olmalıdır.

II. MEDENİ USUL HUKUKUNDA TARAF KAVRAMI VE DAVA-YA KATILANIN HUKUKİ DURUMU

Tek tip ve genel bir taraf tanımının usul hukukunda doğuracağı sakıncalardan kaçınmak amacıyla, kanunlarda net bir taraf kavramı ortaya konulmamıştır^[33]. Medeni yargılama usul öğretisinde taraf kavramına ilişkin “*maddi taraf teorisi*”, “*şekli taraf teorisi*” ve “*işlevsel (fonksiyonel) taraf*

[32] “Çok daha fazla olması gerektiği” ifadesi ile ne kastettiğimiz, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde izah edilecektir.

[33] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s. 211.

teorisi”^[34] olmak üzere üç teori geliştirilmiştir^[35]. Maddi taraf teorisine göre bir davanın tarafları, maddi hukukta hak sahibi veya borçla yükümlü olmalarına göre belirlenmektedir^[36]. Maddi taraf teorisine göre, taraf olarak yargılamaya katılan kişinin gerçekten de taraf olup olmadığını tespit edebilmek için maddi hukuki durumun incelenmesi gerekmektedir ve taraflar esasa ilişkin yargılamaya geçmeden önce maddi hukuka göre yetkili olup olmadıklarını ispat etmek zorundadır^[37]. Medeni yargılama usulünde davanın taraflarına ilişkin maddi taraf teorisi, 19. yüzyılda geçerli olan ve bugün için terkedilmiş bir kavramdır^[38].

Medeni yargılama usulü bakımından günümüzde geçerli olduğu kabul edilen şekli taraf teorisine göre davanın tarafı; mahkemeden kendi adına

[34] Pekcanitez, Atalay ve Özkes’e göre işlevsel taraf kavramı sadece malvarlığına ilişkin davalar bakımından geçerli olup bu taraf kavramının tüm davalar bakımından uygulama olanağı bulunmamaktadır. Bkz: Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.150.

[35] Hülya Taş Korkmaz, *Hukuk Davalarında Gerçek Tarafın Belirlenmesi*, İstanbul, Oniki Levha, 1. Baskı, Aralık 2021, s.12; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.150; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s. 211.

[36] “*Tarafın kim olduğunu açıklamak üzere ileri sürülmüş olan ilk görüşe göre davanın tarafları, diğer bir deyişle usul hukuku ilişkisinin tarafları, maddi hukuk ilişkisinin taraflarına göre belirlenir, ancak ‘res in iudicium deducta’ nın tarafları davanın tarafları olabilir. Usul doktrinindeki tarafın bu şekilde anlaşılmasına ‘maddi hukuk taraf kavramı’ denilmektedir.*” Yavuz Alangoya, “Yargılama Sırasında Taraf (Yanda) İdari Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler” *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Yıl 1969, s.130-131.

[37] Korkmaz, *op. cit.*, s.13.

[38] Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.150; “*Maddi taraf teorisi, asıl olarak maddi hukukla şekli hukukun (yargılama hukukunun) ayrılmaz bir bütün oluşturduğu görüşünün egemen olduğu zamanlarda taraftar bulmuştur. Ancak dava kavramını maddi hukuktan ayıran anlayışın geçerlilik kazanması üzerine, tarafı maddi hukukla açıklayan teorinin taraftarları azalmış ve maddi taraf teorisinin davada taraf kavramı ile ilgili ortaya çıkan sorunları açıklamadaki yetersizliği, bu teorinin terk edilmesine ve şekli taraf teorisinin ileri sürülmesine yol açmıştır.*” Korkmaz, *op. cit.*, s.15.

hukuki koruma talep eden ve kendisine karşı koruma talep edilen kişidir^[39]. Şekli taraf teorisinin temeli, medeni usul hukuku bakımından davada tarafı belirlerken maddi hukuktan bağımsız hareket edilmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır^[40]. Bu teori çerçevesinde; dava açarak mahkemeden kendi adına hukuki koruma talep eden kişiye “davacı”, kendisine karşı hukuki koruma talep edilen kişiye ise “davalı” denilmektedir. Şekli taraf teorisine göre davanın tarafları dava dilekçesiyle belirlenir^[41].

Medeni usul hukuku sisteminde dava, şekli taraf teorisinin kabul edilmesinin bir sonucu olarak “davacı” ve “davalı” olmak üzere “iki taraf sistemi”ne göre kurulmuştur^[42]. Bundan dolayı medeni usul hukukuna tabi bir davada, dava arkadaşı olarak birden fazla kişi yer alsa da bu davanın tarafları olan davacı ve davalı dışında üçüncü bir taraf yoktur^[43]. Dava sonucunda verilen hüküm, üçüncü kişiler açısından değil sadece davanın tarafları açısından kesinlik ve bağlayıcılık sağlar^[44].

Bununla birlikte bir davada, davacı ve davalı dışında üçüncü bir tarafın olmaması, o dava neticesinde verilecek olan karardan üçüncü kişilerin etkilenmeyeceği anlamına gelmemektedir. Bundan dolayı medeni usul hu-

[39] “Bütün durumlara uyan bir taraf kavramı ‘şekli’ nitelikte olabilir (...) Bu yeni taraf kavramına göre taraf maddi hukuk münasebetinin süjesi olanlar veya olduğunu iddia eden veya olduğu iddia edilenler değil, kendi adına ‘hukuki koruma’ isteyen (dava açan) ve kendisine karşı hukuki koruma istenendir (dava açılan). Demek oluyor ki, dava dilekçesinde davalı ve davacı olarak belirtilen kişiler o davanın tarafları olmaktadır. Tarafın bu tarifi bütün durumlara uygun bir çerçeveye sahiptir.” Alangoya, *op.cit.*, s.133.

[40] Korkmaz, *op. cit.*, s.16.

[41] Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.150; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.211-212.

[42] “Her dava, hukuki himaye talep eden ve kendisine karşı hukuki himaye talep edilen olmak üzere iki talepten oluşur. Bu, medeni usul hukukunda ‘iki taraf prensibi’ olarak adlandırılır.” Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *op. cit.*, s.226.

[43] Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.174.

[44] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.401.

kukunda, dava sonunda verilecek hükümden etkilenecek olan üçüncü kişiye, kendi yararını koruması için, taraflar yanında davaya katılma imkânı tanınmıştır. Medeni usul hukukunda iki taraf sisteminin benimsenmiş olması, üçüncü kişilerin davanın taraflarından birisinin yanında davaya katılmasına engel değildir^[45]. Ancak bu durum, görülmekte olan bir davaya katılan üçüncü kişinin davanın tarafı olduğu anlamına gelmemektedir.

Medeni usul hukukunda üçüncü kişilerin davaya katılmasının “*asli müdahale*” ve “*fer-i müdahale*” olmak üzere iki farklı şekilde olabileceği kabul edilmektedir. Asli müdahalenin düzenlendiği HMK’nın 65. maddesine göre; “(b)ir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir”.

Doktrinde yapılan bir tanımlamaya göre asli müdahale; “*görülmekte olan bir dava veya çekişmesiz yargı işinde, o yargılama konusu şey veya hak üzerinde, yargılamanın tarafları veya ilgilileri ile hukuki yararı çatışan üçüncü bir kişinin, bu kişilere karşı aynı mahkemede ayrı bir dava açmasıdır*”^[46]. Asli müdahalenin amacı, bir taraftan usul ekonomisi ilkesi sağlanırken diğer taraftan çelişkili kararların verilmesi ve muvazaalı işlemler yapılmasının önlenmesidir^[47].

Doktrinde, “*bağımsız katılma*” olarak da adlandırılan asli müdahalenin görülmekte olan bir davaya müdahale anlamına gelmediği^[48]; gerçekte üçüncü bir kişinin, açılmış bir davaya müdahalesi olmayıp ilk davanın taraflarına veya çekişmesiz yargı işinin ilgililerine karşı yürütülen “*bağımsız bir dava*” olduğu belirtilmektedir^[49]. Asli müdahale davası ile ilk dava

[45] Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *op. cit.*, s.174.

[46] Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *op. cit.*, s.184.

[47] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.409.

[48] Kalafat, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Üçüncü Şahısların Davaya Katılması (Fer’i Müdahale)”, s.199.

[49] Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *op. cit.*, s.184-185; Kaplan, *op. cit.*, s.478.

arasında bağlantı bulunması nedeniyle, iki davanın birlikte görülmesi ve karara bağlanması söz konusudur^[50]. Örneğin; bir mal üzerinde mülkiyet iddiası ile açılmış bir davada, dava konusu malın esasında kendisine ait olduğunu iddia eden üçüncü kişinin, ilk davanın davalısı ve davacısına karşı açmış olduğu dava asli müdahale davasıdır. Asli müdahilin açtığı bu davada asli müdahil davacı, ilk davanın davalısı ve davacısı ise birlikte davalı konumundadır^[51].

Daha önce açılmış bir davanın taraflarına karşı üçüncü bir kişi tarafından açılan yeni bir dava anlamına gelen asli müdahalenin, idari yargılama usulünde HMK’da düzenlendiği şekliyle uygulanma imkanının olmadığı kabul edilmektedir^[52]. Doktrinde konu ile alakalı bir görüşe göre^[53]; “(g) *erçekten de idari uyuşmazlıkların niteliği ve tarafları göz önüne alındığında, asli müdahalenin uygulanmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bir gerçek kişinin açtığı iptal veya tam yargı davasında asli müdahalenin gerçekleşmesi ile idare ve gerçek kişi bir tarafta, asli müdahilin de diğer tarafta yer alması gerekir. İdari yargıda uyuşmazlığın davalı tarafı her zaman idaredir. Bu sebeple, idari yargıda iki tarafın da gerçek kişi olduğu bir uyuşmazlık düşünülemez olduğundan bu davalar bakımından, asli müdahalenin idari yargıda uygulama alanı yoktur. Davacısı ve davalısı idare olan uyuşmazlıklar bakımından asli müdahale düşünülebilir ise de bu da mümkün değildir. Şöyle ki, bu durumda üçüncü kişinin asli müdahil sıfatı ile açtığı davada idari işlemle veya eylemle ilgili olmayan, hatta bunlara karşı dava açmış bulunan idarenin de davalı olması sonucu doğacaktır. Böyle bir durumun yargılama usulü bakımından kabul edilemez olduğu açıktır*”. Medeni yargılama usulünde asli müdahale davasında verilen hüküm, sadece asli müdahil ile bu davanın ta-

[50] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.409.

[51] Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.1450

[52] Günday, *op. cit.*, 2022, s.405; Candan, *op. cit.*, s.1115-1116; Kaplan, *op. cit.*, s. 479; Şimşek, *op. cit.*, s.197.

[53] Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.1451.

rafları arasında kesin hüküm teşkil eder, ilk davanın tarafları ile müdahale davasının tarafları farklı olduğu için ilk dava hakkında kesin hüküm teşkil etmez^[54]. Bundan dolayı, idari yargılama usulünde asli müdahale yöntemi- nin uygulanması pek mümkün olmadığı gibi gerek de bulunmadığı kabul edilmektedir^[55].

Daha önce ifade edildiği üzere üçüncü bir kişinin asli müdahale dava- sı açabilmesi için, görülmekte olan bir davanın konusu üzerinde kısmen veya tamamen hakkı olduğunu iddia etmelidir. Bununla birlikte davanın tarafı olmayan üçüncü kişi, davanın konusu üzerinde bir hak iddia etmese de dava neticesinde verilecek olan karar üçüncü kişiyi etkileyebilmektedir. Görülmekte olan bir dava neticesinde verilecek kararın üçüncü kişileri de etkilemesi halinde, davanın neticesinden etkilenecek olan üçüncü kişilerin davanın tarafı olmasalar da kendi haklarını korumak için fer'i müdahil olarak davaya katılabilecekleri HMK'nın 66. maddesi ile kabul edilmiştir. Medeni yargılama usulünde kabul edildiği şekliyle fer'i müdahale, üçün- cü kişiye, görülmekte olan bir davaya, davayı kazanmasında yararı bulu- nan taraf yanında davaya katılma olanağı veren bir kurumdur. HMK'nın fer'i müdahaleyi düzenleyen 66'ncı maddesine göre; “*üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'i müdahil olarak davada yer alabilir*”. Doktrinde yapılan bir tanımlamaya göre^[56]; “*(d)avanın tarafla- rından birinde dava arkadaşı olarak yer alması mümkün bulunmayan yahut bunu istemeyen ve dava sonunda verilecek olan hükümden hukuki durumu etkilenecek olan üçüncü kişilerin, tarafsıfatı kazanmaksızın, görülmekte olan bir davaya katılarak kendi hukuki menfaatlerini koruyabilmelerine imkân veren kurum, davaya fer'i müdahale'dir*”. Bu sayede davanın tarafı olmayan

[54] Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *op. cit.*, s.187.

[55] Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Seçkin, 15. Baskı, 2023, s.376.

[56] Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *op. cit.*, s.277.

üçüncü kişi, yanında davaya katıldığı tarafın davayı kazanmasına yardımcı olarak hukuki durumunun olumsuz etkilenmesini önlemeye çalışmaktadır^[57].

Üçüncü kişinin bir davaya fer'i müdahil olarak katılabilmesi için davanın konusu üzerinde hak iddia etmesine gerek olmayıp davanın kazanılmasında hukuki yararının bulunması yeterlidir. Fer'i müdahale, asli müdahalenin aksine, müdahile taraf niteliği kazandırmaksızın, davaya katılmasında yararının olduğu taraf yanında, ona yardımcı olmak üzere yer almasını sağlamaya yönelik bir kurumdur^[58]. Fer'i müdahil, ancak müdahale ettiği andan itibaren davayı takip edebilir; katılmadan önce yapılan usulü işlemlere itiraz edemez, bunların tekrarlanmasını isteyemez. Davada karar fer'i müdahile yönelik verilmediği için fer'i müdahilin tek başına istinaf ya da temyiz kanun yoluna başvurması mümkün değildir^[59]. Belirtilen özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, idari yargılama usulünde davaya katılmanın ancak fer'i müdahale müessesesi ile mümkün olduğu kabul edilmektedir^[60].

Bu başlık altında son olarak “*hukuki yarar*” kavramı üzerinde de durmak gerekmektedir. Görülmekte olan bir davaya müdahil olabilecek kişi, HMK'nın 66'ncı maddesinde “*tarafılardan birinin davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan üçüncü kişi*” olarak tanımlanmıştır.

Hukuki yarar, hukuk gözünde korunmaya değer olan yarardır. Bir başka deyişle hukuki yarar, davacının sübjektif hakkının hukuken korunması için mahkemeye başvurulmasında hali hazırda korunmaya değer bir yararın bulunmasıdır^[61].

[57] Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *op. cit.*, s.175.

[58] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.404-405; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.1453.

[59] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.405-406.

[60] Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.1453; Günday, *op. cit.*, s.405.

[61] Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *op. cit.*, s.245.

İdari yargılama usulüne tabi davaların konusu ile davaya müdahil olan üçüncü kişi arasındaki menfaat ilişkisi, basit bir menfaat ilişkisi olmayıp Anayasa’da açıkça güvence altına alınmış temel hak ve hürriyetlerden birinin ihlal edilmesine kadar geniş bir yelpazede tezahür edebilmektedir^[62]. Bundan dolayı fer’i müdahil olabilmek için gerekli olan hukuki yararın ne yoğunlukta olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Böyle bir tespit yapılmaksızın basit bir menfaat ile bir temel hak ve hürriyete ilişkin hukuki yararın aynı nitelikte olduğunu ve davaya katılan fer’i müdahilin her iki durumda da aynı hak ve yetkilere sahip olduğunu kabul etmek, fer’i müdahilin adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açabilecektir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere, idari yargılama usulüne tabi birçok davada dava konusu uyuşmazlık, davanın taraflarından çok üçüncü kişilerin hakları ile doğrudan alakalı olabilmektedir. Bundan dolayı, idari davalar neticesinde verilecek olan karardan hak ve menfaatleri doğrudan etkilenecek olan “*müdahilin*” hak ve yetkilerinin adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açmayacak şekilde, idari yargılama usulünün özüne uygun olarak ve iptal davalarının esas amacının idarenin faaliyetlerinin hukuk sınırları çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamak ve hukuk devleti ilkesini korumak olduğu hususları da göz önünde bulundurularak İYUK’ta açıkça düzenlenmesi gerekmektedir.

III. İDARİ DAVALARA KATILAN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN DAVANIN TARAFLARI KARŞISINDAKİ HUKUKİ DURUMU

Davanın taraflarına ilişkin medeni yargılama usulünde benimsenen “*şekli taraf teorisi*”, davaya katılan üçüncü kişilerin davanın tarafı olmasını ve davanın taraflarına tanınan hak ve yetkilerin davaya katılan tarafından tek başına kullanılmasını engellemekte, davaya katılan üçüncü kişileri davaya yanında katıldığı tarafın iradesine bağımlı hale getirmektedir. Bununla birlikte, davaya katılmaya ilişkin medeni yargılama usulünde kabul edilen bu durumun idari yargılama usulüne tabi davalar bakımından olduğu

[62] Aksoylu, *op. cit.*, s. 99.

gibi kabul edilmesi de mümkün değildir.

İdari yargılama usulüne tabi davalara katılan üçüncü kişilerin davanın kazanılmasındaki hukuki yararı, medeni yargılama usulüne tabi davalara katılan üçüncü kişilerin hukuki yararından çok daha fazla olabilmekte, yargılama neticesinde verilen karar etkisini, esas itibariyle, davaya katılan üçüncü kişilerin hakları üzerinde gösterebilmektedir. Özellikle dava konusu uyuşmazlığın davaya katılan üçüncü kişinin bir hakkına ilişkin olduğu idari davalarda, medeni yargılama usulünde kabul edilen “*şekli taraf teorisi*”nden hareketle davaya katılan üçüncü kişilerin davanın tarafı olmadığı ve davanın taraflarına tanınan hakları tek başına kullanamayacağına kabul edilmesi, adil yargılanma hakkı bakımından önemli mağduriyetlerin ortaya çıkmasına yol açtığı kanaatindeyiz.

Konu ile alakalı yargı kararları incelendiğinde meselenin esas itibariyle idari davaya müdahil olan üçüncü kişilerin davaya yanında katıldığı tarafın iradesinden bağımsız olarak kanun yollarına başvurabilip başvuramayacağı noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde önce Anayasa Mahkemesi’nin konu ile alakalı vermiş olduğu bireysel başvuru kararları incelendikten sonra Danıştay’ın konuya ilişkin iki önemli kararı incelenerek soruna “*maddi taraf teorisi*” kapsamında çözümler getirilmeye çalışılacaktır.

A. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ İNCELENMESİ

Yukarıda da ifade edildiği üzere idari davalara müdahil olan üçüncü kişilerin hangi haklara sahip olduğu meselesi yargı kararlarında daha çok davaya katılan üçüncü kişilerin davaya yanında katıldığı tarafın iradesinden bağımsız olarak kanun yollarına başvurup başvuramayacağı özelinde incelenmiştir. Anayasa Mahkemesi de konu ile alakalı genel prensipleri Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş. başvurusuna ilişkin kararında^[63]

[63] Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 19 Temmuz 2018 Tarih ve 2015/2909 Başvuru Numaralı *Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.* Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/2909>).

belirlemiştir^[64]. Kararda Anayasa Mahkemesi öncelikli olarak üçüncü kişilerin davaya katılması ile adil yargılanma hakkı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve şu değerlendirmeleri yapmıştır^[65]:

“(...) Bireylere menfaatlerini etkileyen işlemlere karşı dava açabilmelerinin yanı sıra üçüncü şahıslarca açılmış ve doğrudan taraf olmadıkları ancak sonucu itibariyle menfaatlerini etkileyen bir davada iddia ve savunmalarını dile getirebilmeleri amacıyla davaya katılma olanağının sağlanması da mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlendirilmesi gereken güvencelerden biridir. Bu itibarla bir davanın sonucundan menfaati etkilenecek olan kişilerin bu yargılama hakkında bilgi sahibi olabilmelerine, uyuşmazlığın çözümü için gerekli ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda açıklamada bulunabilmelerine, iddialarını ispata yönelik delil sunabilmelerine

[64] Başvuru konusu olay özetle şu şekildedir: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İstanbul ili Bakırköy ilçesi Kartaltepe Mahallesi hudutlarında bulunan ve içinde mülkiyeti özel şahıslara ait bir kısım taşınmazın da yer aldığı alanı *özel proje* alanı olarak ilan etmiş; buna uygun şekilde söz konusu yerleşim yerine ilişkin nazım ve uygulama imar planlarında da tadilat yapmıştır. Başvurucu şirket, özel proje alanı olarak ilan edilen ve imar planı tadilatına da konu olan bu saha içinde yer alan bazı taşınmazların malikleri ile arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi imzalamış ve müteahhitliğini üstlendiği konut projesinin inşasına başlamıştır. Bakırköy Belediye Başkanlığı imar planı tadilatının iptali istemiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığına karşı dava açmıştır. Davadan haberdar olan başvuru şirketi mahkemeye verdiği dilekçeyle davalı idare yanında davaya müdahil olma talebinde bulunmuş, mahkeme de müdahillik talebini kabul etmiştir. Yapılan yargılama neticesinde mahkeme dava konusu işlemlerin iptaline karar vermiştir. İptal kararına karşı davacı ve davalı idareler kanun yoluna başvurmamış ancak başvuru şirketi temyiz kanun yoluna başvurmuştur. Başvurucunun temyiz başvurusu Danıştay 6. Dairesi tarafından incelenmiş ve “*müdahilin, yanında davaya katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı usul işlemlerini yapamayacağı, davalı idare tarafından kararın temyiz edilmemiş olması karşısında başvuru şirketin davalı idarenin bu iradesine aykırı olarak müdahil sıfatıyla tek başına temyiz yoluna müracaat edemeyeceği*” gerekçesiyle reddedilmiştir. Bunun üzerine başvuru mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

[65] Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 19 Temmuz 2018 Tarih ve 2015/2909 Başvuru Numaralı *Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.* Kararı.

*imkân sağlanması gerekir. Bu husus aynı zamanda yargı mercilerinin tüm verilerini dikkate alıp değerlendirme yaptıktan sonra gerekçeli karar vermesini sağlayacağından silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi ile de ilgilidir (...) **Hukuk sisteminde bireye doğrudan taraf olmadığı ancak hak ve menfaatlerini etkileyen bir davada iddia ve savunmalarını öne sürebilmesine imkan sağlayacak nitelikte bir mekanizmanın bulunması ve bu mekanizmanın etkin bir şekilde işlemesi adil yargılanma hakkının güvencelerinden biri olarak kabul edilmelidir.** Nitekim Türk hukuk sisteminde de bu amaçla feri müdahillik sistemi getirilmiş, üçüncü kişinin davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla tahkikat sona erinceye kadar feri müdahil olarak davada yer alabileceği kurala bağlanmıştır. İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı idari yargıda görülmekte olan davalar yönünden de uyuşmazlık konusu üzerinde hak iddia eden ya da davanın taraflarından birinin davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin davaya sadece şeklen değil etkili bir şekilde katılımının sağlanması, adil yargılanma hakkının güvencelerinin sağlanabilmesi bakımından önemli bir müessesedir.”*

Anayasa Mahkemesi, üçüncü kişilerin davaya katılmasının adil yargılanma hakkı bakımından önemli bir müessese olduğunu ifade etmişse de adil yargılanma hakkının, davanın doğrudan tarafı olmayan müdahile davanın taraflarına sağlanan tüm imkân ve hakların mutlak ve koşulsuz olarak tanınmasını zorunlu kılacak nitelikte bir güvenceyi bünyesinde barındırmadığını, adil yargılanma hakkının davaya katılan üçüncü kişinin yanında davaya katıldığı tarafın iradesiyle uyuşmayan usul işlemlerini yapabilmesini garanti altına almadığını belirterek şu değerlendirmeleri yapmıştır^[66]:

“Adil yargılanma hakkı müdahilin yanında davaya katıldığı tarafın yargılamayı sürdürmeme yolundaki iradesine rağmen yargılamaya devam edebilmesini güvence altına almamaktadır. Dolayısıyla müdahile, asıl tarafın iradesinden bağımsız olarak hükmü temyiz edebilme hakkı tanınması biç-

[66] Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 19 Temmuz 2018 Tarih ve 2015/2909 Başvuru Numaralı Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş. Kararı.

minde bir anayasal zorunluluk bulunmamaktadır. Bu açıdan somut olayda, ilk derece mahkemesinde görülen davanın asıl tarafının (idarenin) aleyhine kurulan hükmü temyiz etmeyerek yargılamaya devam edilmesi yolunda bir iradesinin bulunmadığı gözetildiğinde feri müdahil olan başvurucunun tek başına yaptığı temyiz isteminin incelenmeksizin reddedilmesinin mahkemeye erişim hakkına ilişkin anayasal güvencelere müdahale teşkil eden bir yönü bulunmamaktadır.”^[67]

Söz konusu karar her ne kadar davaya katılan üçüncü kişilerin davaya yanında katıldığı tarafın iradesinden bağımsız olarak kanun yoluna başvuru başvurmamaya ile kısıtlı olsa da kararda yapılan değerlendirmeler Anayasa Mahkemesi’nin idari davalara katılan üçüncü kişilerin hukuki durumuna ilişkin bakış açısını ortaya koymaktadır. Anayasa Mahkemesi konu ile alakalı vermiş olduğu kararlarda, dava konusu uyuşmazlık ile davaya katılan üçüncü kişi arasındaki hukuki ilişkinin yoğunluğu ve yargılama neticesinde verilecek olan kararın davaya katılan üçüncü kişinin bir hakkına ilişkin olup olmadığı hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaksızın salt “*şekli taraf teorisi*”nden hareketle davaya katılan üçüncü kişilerin davanın tarafı olmadığını kabul etmiştir. Yüksek mahkeme, bu gerekçe ile davanın tarafına tanınan hak ve yetkilerin mutlak ve koşulsuz olarak davaya katılan üçüncü kişilere sağlanması zorunluluğunun bulunmadığına karar vermiştir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi söz konusu içtihadının derece mahkemelerinin takdir yetkileri üzerinde daraltıcı bir

[67] Bu karara atıf yapılarak aynı yönde kabul edilemezlik kararı verilen benzer başvurular için bkz: Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 03 Nisan 2019 Tarih ve 2015/7895 Başvuru Numaralı *A.J.T. A.Ş.* Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/7895>); Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü, 12 Eylül 2019 Tarih ve 2015/10572 Başvuru Numaralı *Fernas İnşaat A.Ş.* Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/10572>); Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 11 Eylül 2019 Tarih ve 2015/3996 Başvuru Numaralı *Kurt Safir İnş. San. Ve Tic. A.Ş.* Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/3996>).

etkisinin bulunmadığını da belirtme ihtiyacı duymuştur^[68].

Her ne kadar Anayasa Mahkemesi, ilgili kararında davaya katılan üçüncü kişinin davanın taraflarından bağımsız olarak yaptığı kanun yolu başvurusunun reddedilmesinin adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açmadığını kabul etmişse de bir başka kararında davanın taraflarınca bireysel başvuruda bulunulmamasına rağmen davaya katılanın yapmış olduğu bireysel başvuruyu kabul etmiş ve başvurucunun adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.^[69] Dolayısıyla söz konusu karara göre Anayasa Mahkemesi, davaya katılan üçüncü kişilerin davanın taraflarından bağımsız olarak bireysel başvuru talebinde bulunabileceğini kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin bu kararlarına göre davaya katılan üçüncü kişiler davanın taraflarından bağımsız olarak bireysel başvuru yapabiliyorlarsa da kanun yollarına başvuramamaktadır. Kanaatimizce bu durum Anayasa Mahkemesi'nin konu ile alakalı çelişkili kararlar verdiğini göstermektedir. Zira davanın taraflarından bağımsız olarak bireysel başvuru yapabilme imkanına sahip olduğu kabul edilen üçüncü kişilerin olağan kanun yollarına da başvurma hakkına sahip olması gerektiğinin evleviyetle kabul edilmesi gerekmektedir.

[68] Yüksek mahkemeye göre; “(...) öte yandan somut başvuruda ileri sürülen söz konusu şikayetle ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin yukarıda yer verilen değerlendirmesinin ve bu değerlendirmeden hareketle vardığı sonucun sadece bireysel başvuru yolunun niteliği gereği, ihlal iddialarına konu edilen adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerin kapsam ve içeriğine ilişkin ve bu hususla sınırlı olduğuna dikkat çekmek gerekir. Bir başka ifadeyle somut başvuruda adil yargılanma hakkı güvenceleri ve ilkeleri bağlamında ulaşılan bu sonucun derece mahkemelerinin bir yargılama sürecinde feri müdahil tarafından hangi usul işlemlerinin hangi koşullarda gerçekleştirilebileceğiyle ilgili hukuk kurallarına ilişkin müdahil lehine olabilecek yorum ve takdir yetkileri üzerinde daraltıcı bir etkisinin bulunmadığı belirtilmelidir.” Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 19 Temmuz 2018 Tarih ve 2015/2909 Başvuru Numaralı *Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.* Kararı.

[69] Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü, 4 Kasım 2014 Tarih ve 2014/2388 Başvuru Numaralı Mustafa Kahraman Kararı, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2388>).

B. DANIŞTAY KARARLARININ İNCELENMESİ

Konu ile alakalı Danıştay kararları incelendiğinde, Anayasa Mahkemesi kararlarında olduğu gibi meselenin yine davaya katılan üçüncü kişilerin davanın taraflarından bağımsız olarak tek başına kanun yollarına başvuru-
rabilip başvuramayacağı noktasında tartışıldığı ve yakın bir tarihe kadar bu konuda Danıştay daireleri arasında içtihat birliğinin olmadığı görülmektedir.^[70] Danıştay dairelerinin kararları arasındaki bu çelişki, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu’nun (DİBK) 03.02.2023 tarihli kararı^[71] ile giderilmiştir. DİBK, idari yargılama usulünde davaya katılan üçüncü kişilerin, “*tarafın işlem ve eylemlerine açıkça aykırı olmamak şartıyla*” tek başına kanun yollarına başvurabileceğini kabul etmiştir. Kararda DİBK, önce davaya katılma ve adil yargılanma hakkı arasındaki ilişkiye değinmiş ve şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Hak arama hürriyeti, herkesin yargı mercileri önünde davacı ya da davalı olarak iddia veya savunma haklarına sahip olması anlamına gelmektedir. Davaya müdahale müessesesinin amacı da taraf sıfatını haiz olmayan ancak yargılama neticesinde hak veya menfaati etkilenebilecek kişilere haklarını koruyabilmeleri ve savunabilmeleri açısından mahkeme önünde benzer bir imkânın temin edilmesidir.

Davaya müdahale müessesesi ile üçüncü kişinin, davayı kazanmasında hukuki yararının bulunduğu taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla ‘müdahil’ sıfatıyla yargılamaya katılabilmesi sağlanmıştır. Burada, dava konusu uyuşmazlık ile müdahil arasında, adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilebilecek bir ilişki bulunup bulunmadığı önem taşımaktadır. Anayasa’nın 36. maddesinde, adil yargılanma hakkının öznesi, ‘herkes’ olarak

[70] Danıştay dairelerinin görüşleri ile alakalı ayrıntılı bilgi için bkz: Şimşek, *op. cit.*, s.200-208.

[71] DİBK, 3 Şubat 2023 Tarih ve E.2021/4, K.2023/1 Sayılı Karar. (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2021-4-k-2023-1-t-3-2-2023>, Erişim Tarihi: 20.06.2025)

gösterilmiştir. Bu çerçevede, her ne kadar tarafın sahip olduğu tüm haklardan onun gibi faydalanması mümkün değil ise de tarafyanında konumlanan müdahilin de adil ve hakkaniyete uygun yargılanma, mahkemeye erişim, yargısal korunma talep edebilme, hukuki dinlenilme haklarından faydalanabilmesi gerekir (...)

DİBK, bu değerlendirmelerden sonra medeni yargılama usulü ile idari yargılama usulü arasındaki farklara vurgu yaparak idari davalara katılan üçüncü kişilerin hukuk davalarına katılan üçüncü kişilerden daha geniş hak ve yetkilere sahip olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Davaya müdahale konusu, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda idari yargının özellikleri kapsamında ayrıca düzenlenmeyerek bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na yollama yapıldığından, **hukuk usulüne özgü olarak düzenlenen bu müessese, idari yargılama hukuku bakımından incelenirken, idari yargının amacı, işlevi, etkinliği, kendine özgü nitelikleri ve yargılama usulüne hakim olan temel ilkeler ile kanun yollarına başvurunun etki ve sonuçlarının ilgili usul hükümleriyle birlikte değerlendirilmesi ve bu müessesenin idari yargıya göre yorumlanması gerekmektedir (...)***

*İdari yargılama usulünde davaya müdahale, ilgilinin talebi ile olabileceği gibi medeni usul hukukundan farklı olarak, ilgili yargı merciince resen davanın ihbar edilmesi üzerine de söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan ihbar, müdahaleyi sağlamak amacıyla yapıldığına göre, **doğrudan mahkeme tarafından kendisine ihbarda bulunulabilen idari yargılamadaki üçüncü kişi ile ancak tarafın talebi ile dava kendisine ihbar edilen hukuk usulündeki üçüncü kişinin uyuşmazlık karşısındaki konumunun aynı olduğu söylenemez (...)***

*İdari davaların özelliği gereği bazı durumlarda müdahil, hukuk usulüne nazaran idari yargıda uyuşmazlığın konusu ile doğrudan ilgili olabilmektedir veya müdahil ile yanında katıldığı taraf arasındaki ilişki dava konusu edilmektedir. Bu çerçevede **müdahil, davanın şekli anlamda tarafı olmasa da dava konusu uyuşmazlık maddi anlamda müdahilin hak ve***

menfaatini ilgilendirmekte ve müdahil verilecek kararın neticesinden doğrudan etkilenmektedir. Buna göre idari yargıda müdahilin yalnızca yanında katıldığı tarafın işlemlerine bağlı kılınması adil olmayan sonuçlar doğurabilecektir (...)

DİBK, idari davalara katılan üçüncü kişilerin hukuki durumuna ilişkin bu açıklamalardan sonra, davanın asıl tarafının kanun yoluna başvurmama yönündeki iradesine ilişkin şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarıyla çelişkili olmamak ve onun çıkarlarına hanel getirmemek kaydıyla müdahilin her türlü usul işlemini yapabilmesi mümkün hale geldiğinden, yanında katıldığı tarafın bir usul işlemini yapmamış veya yapamamış olması gibi durumlarda işlemin sadece müdahil tarafından yapılmasından yola çıkılarak, bunun tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olacağından ya da çıkarlarına zarar vereceğinden söz edilemez. Aksine bir yorum, müdahillik müessesesinin getiriliş amacına uygun düşmeyecektir. Burada önem arz eden husus, müdahilin yapacağı işlemin, yanında katıldığı tarafın işlemleri ve açıklamaları ile çelişmemesi gerekliliğidir. Tarafın bir işlemi yapmaması veya yapamaması ve bu işlemi müdahilin yapması da tarafın işlem ve açıklamaları ile çelişki şeklinde yorumlanamaz. Zira tarafın yaptığı herhangi bir işlem ya da açıklama bulunmadığından çelişme olması da mümkün değildir (...)

Bu açıklamalar çerçevesinde, idari yargının kendine özgü özellikleri göz önüne alınarak konu değerlendirildiğinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini yapma hakkı tanınan müdahilin, yanında katıldığı taraf hakkında verilen karara karşı tek başına kanun yollarına başvurabilmesinin, adil yargılanma hakkının temini bakımından gerekli olduğu neticesine ulaşılmıştır.”

DİBK’nın bu kararı, davaya katılan üçüncü kişilerin tek başına kanun yollarına başvurabilmesi bakımından olumlu bir gelişme^[72] olarak kabul

[72] CANDAN’ın söz konusu DİBK kararına karşı eleştirileri için bkz: Candan, *op. cit.*, s.1120-1121.

edilebilirse de kanaatimizce kararda yer alan gerekçeler incelendiğinde, sorunun tamamen ortadan kalkması bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. Zira DİBK bu kararında idari davaya katılan üçüncü kişilerin tek başına kanun yoluna başvuruabileceği sonucuna ulaşırken, tarafın kanun yoluna başvurmamasının veya başvurmamasının bu yönde bir iradesi olduğu anlamına gelmediği gerekçesinden hareket etmiş ve davaya katılanın kanun yollarına başvuruabilmesini “*tarafın işlem ve eylemlerine açıkça aykırı olmamak*” şartına bağlamıştır.

Kararda dava konusu uyuşmazlığın davaya katılan üçüncü kişinin hak ve menfaatini ilgilendirdiği ve verilecek kararın neticesinden “*maddi anlamda*” doğrudan etkileneceği ifade edilmişse de müdahilin davanın “*maddi anlamda tarafı*” olduğu ve davaya yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak hareket edebileceğine değinilmemiştir. Aksine davaya katılan üçüncü kişinin davaya yanında katıldığı tarafın iradesine aykırı hareket edemeyeceği açıkça vurgulanmıştır. Kanaatimizce DİBK’nın bu kararı, idari davaya katılan üçüncü kişilerin adil yargılanma hakkı ve mahkemeye erişim hakkının korunması bakımından yeterli güvenceleri sağlamamaktadır. Kararda kabul edilen esaslara göre örneğin, davaya katılan üçüncü kişilerin hak ve menfaatlerini doğrudan etkileyen bir işleme karşı açılan iptal davasında, davalı idarenin davayı kabul etmesi durumunda ortaya çıkacak mağduriyetin giderilmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, medeni usul öğretisinden farklı olarak, idari yargılama usulünde, “*şekli taraf teorisi*”nin değil “*maddi taraf teorisi*”nin benimsenmesinin isabetli olacağını değerlendirmekteyiz.

Konu ile alakalı olarak Danıştay, “*maddi taraf teorisi*”nin açık bir şekilde tartışıldığı bir kararında,^[73] dava konusu uyuşmazlık ve davaya katılan arasındaki ilişki üzerinde durarak şu açıklamaları yapmıştır:

“*Davaya müdahalede bulunanlar, taraflardan biri yanında davaya katılırlar. Dolayısıyla ‘müdahale’ kavramıyla ‘taraf’ kavramı arasında çok*

[73] Danıştay Altınca Dairesi, 12 Nisan 2017 Tarih ve E.2017/915, K.2017/2524 Sayılı Karar. (<https://www.corpus.com.tr/#!/Danistay>, Erişim Tarihi: 20.06.2025)

sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeple ‘müdahale’ müessesesinin kavramsal açıdan daha iyi anlaşılması için ‘taraf’ kavramının irdelenmesi gerekmektedir.

*İdari Yargılama Usul Hukukunda idari davaların tarafları, idari davada taraf olma durumu konusunda öğretide geliştirilmiş herhangi bir teori bulunmamaktadır. Buna karşılık Medeni Usul hukukçuları; hukuk yargılamasında taraf olma, hukuk davalarındaki tarafların durumu ve bir hukuk öznesi olarak ‘tarafın’ mahiyeti konusunda a) maddi taraf teorisi b) şekli taraf teorisi adıyla iki teori geliştirmişlerdir. **Maddi taraf teorisi; ihtilafta kaynaklandığı maddi hukuk (medeni hukuk, borçlar hukuku, ticaret vb diğer hukuk disiplinleri) ilişkisinde; ilişkinin tarafı kimler ise davalara o kimselerin (gerçek veya tüzel kişi) taraf olması gerektiğini savunmaktadır. Şekli taraf teorisi ise; davada taraf olmanın bir usul hukuku işlemi olduğu, bir hukuk öznesinin dava açmayı gerekli görerek dava açmasını mutlak olarak bir maddi hukuk ilişkisinin tarafı olması şartına bağlı kılmanın doğru olmadığı, bir ihtilafta davayı açanın ya da davalı olarak bulunanın davanın konusu ile ilişkisi olup olmadığının takdirinin yargı mercilerine ait olması gerektiği iddiasına dayandırılmaktadır.***

Maddi taraf teorisi taraf olmayı maddi hukuktan kaynaklanan bir ilişkinin varlığına bağladığı, buna bağlı olarak çekişmesiz yargı işlerinde taraf olmayı açıklayamadığından günümüzde terk edilmiş bulunmaktadır. Ancak Medeni usul hukukçuları tarafından geliştirilen bu taraf teorisinden İdari Yargılama Usul hukukunda geçerli olan ‘taraf’ unsurunu da açıklamada yararlanılabilir.

İdari davaları (iptal ve tam yargı davaları) idari işlem ya da eylemden menfaat ya da hakkı olumsuz etkilenen hukuk özneleri açabilir. Bir kimsenin bir idari işlemin iptali istemiyle dava açabilmesi o kimsenin o işlemin muhatabı olmasına bağlıdır. Dava, işlemi tesis eden veya eylemi icra eden idarelere karşı açılır. Davacının hasmı (davalı) yanlış göstermesi yani idari işlemi tesis etmemiş olan bir idareyi hasım (davalı) göstermesi halinde idari yargı mercileri; davayı husumet yokluğu nedeniyle reddetmeyip, husumetin düzeltilmesine yargılamanın davalı olarak belirlenen idarenin husumetiyle

görülmüne karar verirler.

2577 sayılı Kanunun ilgili hükümlerinden kaynaklanan yukarıda özetlenen hususlar dikkate alındığında İdari Yargılama Usul Hukukumuzda ‘maddi taraf teorisi’nin uygulandığı sonucuna varılmaktadır. Anılan teoriye göre; maddi hukuk ilişkisinden doğan ihtilafta o ilişkinin tarafları davada davacı ve davalı olarak taraf olabilmektedir.

Belirli idari işlem türleri; işlemin muhatabı hukuk öznesinin aleyhine hukuksal sonuçlar yaratırken, aynı işlem başka hukuk öznesinin lehine olumlu hukuksal etki ve sonuçlar yaratmaktadır. Aleyhine işlem tesis edilenin yetkili ve görevli idari yargı merciinde açtığı davada dava konusu işlemin iptal edilmesi halinde o işlemin sonuçlarından yararlanan üçüncü tarafın davada yer almaması hak ve menfaatlerini savunması konusunda kendisine hukuksal imkân tanınmaması hakkaniyet ve adalete uygun olmayan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

İdari davalarda maddi hukuk ilişkisinin tarafı olma dava ehliyeti açısından gerekli görülerek ‘maddi taraf teorisi’ uygulandığına göre davaya konu idari işlemle hukuksal kazanım elde ettiği somut olarak ortaya konan üçüncü kişilerin davada menfaat beraberliği olan taraf yanında yer almasının temin edilmesinin gerekli ve zorunlu bir usul hukuku kuralı olarak kabul edilmesi gerekir (...)

Asli müdahale müessesesi idari davalar için gerekli ve idari davaların niteliğine medeni usul yargılamasına nazaran çok daha uygun bir müessesedir. Bir kere idari davalarda asli müdahilin derdest olan davada taraf olarak yer alması mümkündür. Zira menfaati birinci dereceden ve taraflardan birinin menfaatiyle uyumludur. Oysa medeni yargılamadaki asli müdahilin hak ve menfaati önceki davadaki tarafların her ikisi ile de çatışmaktadır.

İdari yargıda görülen davalarda dava konusu işlemten yararlanan üçüncü tarafın menfaati davalı idarenin davanın reddiyle korunacak menfaatinden daha üstün nitelikte bir menfaattir. Bakılan davanın işlemin iptaline karar verilerek sonuçlanması idareye sadece yargılama giderlerine mahkûm olma gibi hukuksal ve maddi bir

külfet getirirken, dava konusu işlemde yararlanan dava dışı tarafın yargılama giderlerinden çok daha büyük maddi ve hukuki kayıplarına yol açmaktadır. İşte bu gibi hususlar nazara alınarak idari yargıda görülen davalarda dava konusu işlemle maddi ve hukuki menfaatleri etkilenen üçüncü kişilerin davaya müdahalesinin birinci dereceden yani asli müdahale olduğu ve asli müdahalenin idari davalardaki müdahalenin nitelik ve mahiyetine daha uygun bulunduğu sonucuna varılmaktadır. İdari davalardaki fer'i müdahale davacıların yanında davaya müdahil olanların konumuna uygun bir müessesedir. Zira davacı yanında davaya müdahil olanların dava açma süresi içinde dava açmaları dava konusu işlem ile menfaatlerinin ihlal edildiğini ortaya koymaları şartıyla mümkün bulunmaktadır.

Her idari işlem bakımından kesin veya mutlak bir niteleme yapılmamak koşuluyla idari davalarda davalı idare yanında davaya müdahalede bulunulmasını asli müdahale, davacı yanında bulunulmasını fer'i müdahale olarak kabul etmek mümkündür”

Danıştay 6. Dairesi'nin yukarıda aktarılan kararında, üçüncü kişilerin davaya katılmasına ilişkin İYUK'ta açık bir düzenleme olmamasından kaynaklanan sorunları giderme çabası görülmekte, idari bir davanın şekli anlamda olmasa da maddi anlamda tarafı olan üçüncü kişilerin “*asli müdahil*” olarak kabul edilebileceği ifade edilmektedir. Danıştay'ın bu çabasının anlaşılır olduğunu kabul etmekle birlikte davaya katılmaya ilişkin HMK'da yer alan hükümler karşısında getirilmeye çalışılan bu çözümün kabul edilmesinin mümkün olmadığı da ifade edilmelidir^[74]. Zira asli mü-

[74] KAPLAN, Danıştay'ın bu kararına karşı isabetli bir şekilde şu eleştirileri dile getirmiştir: “Bu karardaki kimi tespit ve değerlendirmelerin ‘taraf’ ve ‘dava’ kavramlarıyla ne ölçüde bağdaştığı tartışmalıdır. Danıştayı böyle bir sonuca götüren temel sebebin, fer'i müdahilin davadaki hak ve yetkilerine ilişkin yasal düzenlemenin idari davalardaki ihtiyaçları tam olarak karşılayamaması olduğu düşünülebilir. Bu eksikliklerin başında ise fer'i müdahilin kendi adına hakimden herhangi bir talepte bulunamaması gelmektedir. Ayrıca buna, fer'i müdahilin hakimden reddi, davanın duruşmalı olarak görülmesi, yürütmenin durdurulması gibi taleplerde bulunamaması ve karara karşı tek başına kanun yollarına

dahale, dava konusu uyuşmazlık üzerinde hak iddia eden üçüncü bir kişinin davanın taraflarına karşı yeni bir dava ikame etmesi olup görülmekte olan bir idari davaya taraflardan biri yanında katılan üçüncü kişinin asli müdahil olarak kabul edilmesi mümkün değildir^[75]. Çünkü davaya katılan bu üçüncü kişi, davanın taraflarına karşı yeni bir dava ikame etmemektedir.

C. İDARİ DAVALARDAKİ KATILMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ-NE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİMİZ

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar, idari davalara katılan üçüncü kişilerin yaşamış olduğu hukuki sorunları yargısal içtihatlarla giderme çabasının, davaya katılmaya ilişkin HMK'daki düzenlemeler karşısında tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Konunun kişilerin adil yargılanma haklarının ihlal edilmesine yol açmayacak ve idari yargılama usulünün özelliklerine uygun olarak İYUK'ta “*sui generis bir katılma*” biçiminde düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Üçüncü kişiler lehine tesis edilen işlemlere karşı açılan davalarda, davaya katılan (lehine

HAKEMLİ

başvuramaması gibi sebepler de eklenebilir. Fakat ne olursa olsun kanaatimizce, mevcut yasal düzenlemelere göre davaya müdahilin idari yargıda uygulanabilen şekli (...) fer'i müdahaledir.” Kaplan, op.cit., s. 479.

- [75] AKSOYLU idari davalara katılan üçüncü kişileri asli müdahil olarak kabul etme çabasının yapay bir girişim olduğunu, sorunun bu tür yapay girişimlere ihtiyaç duyulmadan da giderilebileceğini ifade ederek şu değerlendirmeleri yapmıştır: “*Fer'i müdahaleyi yapay olarak aslileştirme çabasına girilmeksizin de dava konusu uyuşmazlıkla arasında 'kuvvetli ve doğrudan bağ' bulunan, başka bir ifadeyle 'hükümden doğrudan etkilenecek olan' fer'i müdahilin bağımsız olarak kanun yoluna başvurabileceği sonucuna ulaşılması mümkün bulunmaktadır. Söz konusu kuvvetli ve doğrudan bağ aslında gerek adil yargılanma hakkının süjesini belirleyen gerek idari yargıda dar bir subjektif ehliyet koşulunu ifade eden mevcut veya olası 'hak ihlali' ilişkisidir. Müdahilin uyuşmazlığa 'hak ihlali' ilişkisiyle bağlandığı bu ihtimalde, uyuşmazlığın maddi anlamda tarafı olan müdahile hakkını ihlal eden bir yargı kararını bir üst yargı mercii önüne taşıma, başka bir deyişle bağımsız olarak kanun yoluna başvurma hakkının tanınmaması, adil yargılanma hakkının ihlali olacağı gibi, müdahale müessesesinin mevcut veya olası hak ihlali karşısında maddi anlamda taraf olan 'üçüncü kişiyi' koruma amacıyla da bağdaşmamaktadır.” Aksoylu, op. cit., s.104-105.*

işlem tesis edilen) üçüncü kişinin şekli anlamda olmasa da maddi anlamda davanın tarafı olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile maddi anlamda davanın tarafı olan üçüncü kişilerin, davaya yanında katıldığı tarafın iradesinden bağımsız olarak (ve gerektiğinde tarafın iradesine rağmen)^[76] kanun yollarına başvurmak da dahil olmak üzere davanın taraflarına tanınan bütün hak ve yetkilere sahip olduğu İYUK'ta açık bir şekilde düzenlenmelidir. Bütün davalar bakımından olmasa da dava konusu uyuşmazlığın, üçüncü kişilerin hakkını doğrudan etkilediği davalar bakımından, davaya katılan üçüncü kişilerin de yanında davaya katıldığı tarafın bütün hak ve yetkilerine sahip olduğunun İYUK'ta açıkça düzenlenmesinin, adil yargılanma hakkının gereklerinin yerine getirilmesi bakımından faydalı olacağı açıktır. Bu yönde yapılacak olan değişikliğin, yaşanan hukuki sorunların giderilmesinde etkili bir çözüm olacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle, medeni yargılama usulünde benimsenmeyen maddi taraf teorisinin idari yargılama usulünde işlevsel olup olmadığı tartışılmalıdır.

İdari yargılama usulüne ilişkin İYUK'ta yer alan düzenlemeler incelendiğinde, maddi taraf teorisinin reddedilmesini gerektirecek bir durumun olmadığı görülmektedir. Doktrinde de isabetli bir şekilde belirtildiği üzere; “(...) *maddi anlamda taraf kavramı idari yargılama hukukuna hiç de yabancı değildir. İdari yargılama hukukunda iptal davası açan davacının menfaatinin ihlal edilip edilmediği, tam yargı davası açan davacının hakkının ihlal edilip edilmediği, husumetin yöneltildiği idarenin gerçekten 'hasım' olup olmadığı ilk inceleme kapsamında denetlenmekte; menfaati veya hakkı ihlal edilmemiş olan kişinin davası ilk inceleme aşamasında reddedilmekte; husumet resen düzeltilerek dava gerçek hasma yöneltilmektedir. Şu hâlde dava konusu uyuşmazlığın şekli anlamda taraflarının maddi anlamda*

[76] Doktrinde de idari davaların doğası gereği, davaya katılan üçüncü kişilerin, dava konusu uyuşmazlığın kendi hak ve menfaatlerini ilgilendirmesi nedeniyle verilecek karardan doğrudan etkilenebileceği, bundan dolayı da davaya katılan üçüncü kişilerin yalnızca davaya yanında katıldığı tarafın işlemleriyle bağlı kalmasının adil olmayan sonuçlara yol açabileceği belirtilmiştir. Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2023, s.443.

da tarafı olup olmadığı meselesi davanın esasının incelenebilmesi için çözülmesi gereken bir ön sorun olarak düzenlendiğine göre, '2577 sayılı Kanunun ilgili hükümlerinden kaynaklanan (...) hususlar dikkate alındığında İdari Yargılama Usul Hukukumuzda maddi taraf teorisinin uygulandığı sonucuna varılmaktadır.'^[77].

İYUK'un 31. maddesinde davanın üçüncü kişilere ihbar edilmesine ilişkin HMK hükümlerine atıf yapılmasına rağmen, uygulamada yaşanan sorunları gidermeye yönelik İYUK'ta "*davanın ihbarının mahkemeler tarafından re'sen yapılmasına*" yönelik değişiklik yapılmış olması da esasında davanın ihbar edileceği üçüncü kişinin "*maddi anlamda*" o davanın tarafı olmasından ve davanın ihbarına ilişkin HMK'daki düzenlemelerin bu durum karşısındaki yetersizliğinden kaynaklanmaktadır^[78].

Doktrinde isabetli bir şekilde ifade edildiği üzere, idari yargılama usulüne tabi birçok davada, uyuşmazlık konusu idari işlemle davanın şekli anlamda tarafı olmayan ancak bu işlemde yararlanan üçüncü kişiler arasındaki bağ, HMK'da belirtilen "*fer'i*" kavramının çerçevesine sığamayacak kadar kuvvetli, doğrudan bir bağıdır^[79]. Dava konusu uyuşmazlık ile üçüncü kişi arasındaki bu bağ, yargılama neticesinde verilecek olan karardan esas itibarıyla davanın taraflarından ziyade üçüncü kişilerin haklarının etkilenmesine yol açacak kadar sıkı bir bağ olabilmektedir^[80]. Bu da davaya

[77] Aksoylu, *op. cit.*, s.103.

[78] Doktrinde PEKCANİTEZ de bu gerçekten hareketle, medeni yargılama usulünde davanın taraflarının talebi olmaksızın mahkemenin re'sen ihbarda bulunmasının mümkün olmamasına rağmen idari yargılama usulünde ihbarın re'sen yapılacağına İYUK'ta düzenlenmiş olmasını medeni usul hukukunda düzenlenmiş olan fer'i müdahaleye ilişkin hükümlerin idari yargıya uymamasına bağlamakta ve idari davaya re'sen davet edilen üçüncü kişinin, ancak tarafın ihbarı üzerine davaya katılabilen üçüncü kişiden (medeni yargılama usulündeki davaya katılan üçüncü kişiden) daha geniş hak ve yetkilere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Pekcanitez, *op. cit.*, s.596.

[79] Şimşek, *op. cit.*, s.209.

[80] Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s. 1472.

katılan üçüncü kişilerin, davanın taraflarının iradesinden bağımsız olarak (gerektiğinde de davanın taraflarının iradesine rağmen) davanın taraflarına tanınan usuli hakları kullanabilmesini gerektirmektedir.

PEKCANİTEZ de Alman idari yargılama usulünde, medeni usul hukuku anlamında fer'i müdahalenin bilinmediğini, davanın ihbarı ve fer'i müdahale yerine her iki kurumun da işlevini gören ve idari yargıya özgü bir kurum olan “*davaya üçüncü kişinin daveti*”nin (Beiladung) ayrıca düzenlendiğini aktarmaktadır. Alman İdari Yargılama Usulünde, davaya davet edilen üçüncü kişi taraf sıfatını kazanmamakta, tarafların işlemlerini geçersiz kılamamakta ve maddi hukuka ilişkin işlemler yapamamaktadır. Ancak davaya davet edilen üçüncü kişiler, idari yargılama usulündeki araştırma ilkesine uygun biçimde, fer'i müdahale nazaran çok daha geniş yetkilere sahiptir. Üçüncü kişiler, davanın taraflarından büyük ölçüde bağımsızdır; taraflar “*kanun yoluna başvurmaktan feragat etseler bile*” kanun yoluna başvurabilmektedir. Yazara göre olması gereken hukuk bakımından Türk İdari Yargılama Usulü Hukuku'nda da böyle bir kurumun kabul edilmesi gerekmektedir^[81].

SONUÇ

Her ne kadar gerek medeni yargılama usulüne gerekse de idari yargılama usulüne tabi davalarda “*davacı*” ve “*davalı*” olmak üzere iki taraf bulunmakta ve dava neticesinde verilecek olan karar, etki ve sonuçlarını esas itibarıyla bu iki taraf üzerinde göstermekte olsa da bu durum yargılama neticesinde verilecek olan karardan davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin etkileneceği anlamına gelmemektedir. Bu tür durumlarda, yargılama neticesinde verilecek olan karardan etkilenecek olan üçüncü kişilerin de

[81] Pekcanitez, *op. cit.*, s.599. ONAR ise idari davalara katılan üçüncü kişilerin müstakil ve üçüncü bir taraf olmadığını kabul etmekle birlikte, davaya katıldığı tarafın sahip olduğu haklara da sahip olması gerektiği ve tarafın faydalanacağı haklara sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, Üçüncü Baskı, 1966, s.1960.

davanın yanında yer almasına ve davaya katılmasına imkân tanınmaktadır.

Bununla birlikte davaya katılmanın idari yargılama usulünün özelliklerine uygun bir şekilde İYUK'ta düzenlenmeyerek HMK hükümlerine atıf yapılmış olması, idari davalara katılan üçüncü kişilerin adil yargılanma hakları bakımından mağduriyetlerin yaşanmasına yol açmaktadır. Söz konusu mağduriyetler, esas itibarıyla, idari davaya konu uyuşmazlık ile davanın tarafı olmayan üçüncü kişi arasındaki ilişkinin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle görülmekte olan bir iptal davasının tarafı olmayan üçüncü kişilerin hukuki durumlarını da ilgilendiren idari işlemlere karşı açılan davalarda yargılama neticesinde verilen karar, etki ve sonuçlarını davanın taraflarından ziyade, davanın tarafı olmayan, lehine işlem tesis edilen üçüncü kişinin hakları üzerinde göstermektedir. Ancak yargılama neticesinde verilecek olan karar etki ve sonuçlarını her ne kadar davanın tarafı olmayan üçüncü kişi üzerinde gösterecek olsa da davaya katılmaya ilişkin HMK'da yer alan düzenlemeler, bu üçüncü kişilerin davaya katılmalarını oldukça sınırlandırmakta, iradelerini davaya yanında katıldığı tarafın iradesine bağımlı hale getirmektedir.

Konu ile alakalı yargı kararları incelendiğinde, meselenin esas itibarıyla davaya katılan üçüncü kişilerin davaya yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak kanun yollarına başvurup başvuramayacağı noktasında tartışıldığı ve soruna yargı kararlarıyla çözüm önerileri getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yargı organları geliştirmiş oldukları içtihatlarla sorunu gidermeye çalışsalar da davaya katılmaya ilişkin HMK'da yer alan hükümler karşısında bu çaba yetersiz kalmakta ve sorunun kalıcı bir şekilde çözüme kavuşması mümkün olamamaktadır. Zira davaya katılmaya ilişkin HMK'da yer alan düzenlemeler, davanın taraflarına ilişkin medeni yargılama usulünde kabul edilen “*şekli taraf teorisi*” esaslarına göre düzenlenmiştir. Ancak “*şekli taraf teorisi*” ve bu teori esaslarına göre düzenlenen davaya katılma kuralları, idari yargılama usulüne tabi davalar bakımından yetersiz kalmakta, özellikle üçüncü kişiler lehine tesis edilen işlemlere karşı açılan iptal davalarında hak kayıplarının yaşanmasına yol açmaktadır.

Sorunun kalıcı bir şekilde çözüme kavuşturulabilmesi için, davaya katılma müessesesinin idari yargılama usulünün özellikleri göz önünde bulundurularak İYUK'ta düzenlenmesi gerektiği açıktır. İYUK'ta yapılacak düzenlemede, davaya katılan üçüncü kişi ile dava konusu uyuşmazlık arasındaki ilişkinin yoğunluğunu göz önünde bulundurarak davaya katılan üçüncü kişinin şekli anlamda olmasa da “*maddi anlamda davanın tarafı olduğu*” ve davaya yanında katıldığı tarafın iradesi ile bağlı olmaksızın (ve gerektiğinde tarafın iradesine rağmen), davanın taraflarına tanınan usuli hakları kullanabileceğinin açık bir şekilde düzenlenmesi isabetli olacaktır.

Dava konusu uyuşmazlığın doğrudan üçüncü kişilerin haklarını etkilediği durumlarda, davaya katılan üçüncü kişi ile dava konusu uyuşmazlık arasındaki ilişkinin bu yoğunluğundan hareketle davaya katılan üçüncü kişilerin “*maddi anlamda*” davanın tarafı olduğunun ve bundan dolayı da davanın taraflarına sağlanan bütün usuli hakları tek başına kullanabileceğinin İYUK'ta açık bir şekilde düzenlenmesinin, adil yargılanma hakkı bakımından yerinde olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Aksoylu, Özge, “İdari Yargılama Hukukunda Müdahilin Bağımsız Olarak Kanun Yoluna Başvurma Hakkı”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2020/1, s.55-117.

Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Savaş, 1. Baskı, 2019.

Alangoya, Yavuz, “Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İdari Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler” *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Yıl 1969, s.125-194.

Atalı, Murat, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınevi, 7. Bası, 2024.

Atay, Ender Ethem, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2023.

Candan, Turgut, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, Ankara, Yetkin Yayınları, 10. Baskı, 2023.

Çağlayan, Ramazan, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Seçkin, 15. Baskı, 2023.

Dinç, Güney, “İdari Yargı’da Davaların İhbarı Konusunda Öneriler”, *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl 57, Sayı 3, 1992, s.14-21.

Dinç, M. İlhan ve Turgut Candan, “İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 22, Sayı 84-85, Yıl 1992, s.3-8.

Görgün, L. Şanal, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 13. Baskı, 2024.

Günday, Metin, *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, 2022.

Günday, Metin, “İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanakları”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 14, Yıl 1997, s.347-358.

Kalafat, Ahmet, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Davanın İhbarı”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 7, Sayı 14, Güz 2008, s.157-173.

Kalafat, Ahmet, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na göre Üçüncü Şahısların Davaya Katılması (Fer’i Müdahale)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 73, Yıl 2007, s.196-216.

Kaplan, Gürsel, *İdari Yargılama Hukuku*, Bursa, Ekin, 9. Baskı, 2023.

Onar, Sıddık Sami, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, Üçüncü Baskı, 1966.

Pekcanıtez, Hakan, “İdari Yargıda Fer’i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir mi? (Karar Tahlili)”, *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2001, s.591-601.

Pekcanıtez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 12. Baskı, 2024.

Sarıaslan, Osman, “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re’sen Araştırma İlkesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 6, Sayı 12, Aralık 2018, s.647-692.

Şimşek, Tacettin, “İdari Yargılama Hukukunda Davalı Yanında Müdahilin Tek Başına Kanun Yollarına Başvuruda Bulunma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 134, Yıl 2018, s.177-216.

Taş Korkmaz, Hülya, *Hukuk Davalarında Gerçek Tarafın Belirlenmesi*, İstanbul, Oniki Levha, 1. Baskı, Aralık 2021.

Tosun, Mehmet ve Emre Tan, “İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 2015, s.827-877.

Türk, Ender, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Işığında İdari Yargılama Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahalesi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2013, s.99-113.

Yasin, Melikşah, “İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 69, Sayı 1-2, Yıl 2011, s.439-451.